

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANA BİLİM DALI**

**İSLAMİ BANKACILIK GELİŞİMİ İLE GELİR DAĞILIMI
İLİŞKİSİ**

İbrahim İŞLEMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Hakan ASLAN

HAZİRAN – 2022

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İSLAMİ BANKACILIK GELİŞİMİ İLE GELİR DAĞILIMI
İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim İŞLEMEZ

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Ekonomisi ve Finansı

“Bu tez 21/06/2022 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ASLAN	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Salih ÜLEV	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Murat YAŞ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

İbrahim İŞLEMEZ

21/06/2022

ÖNSÖZ

Bismillâhirrahmânirrahîm,

Alemlerin Rabbi bizleri yoktan var eden şanı yüce olan Allah (c.c)'a hamd, en son Peygamber ve önderimiz olan Hz. Muhammed (s.a.v)'e ve âline salât ve selâm olsun.

Yüksek lisans eğitimim boyunca akademik bilgi birikiminden faydalandığım, tezimin son aşamaya gelmesinde maddi-manevi desteğini esirgemeyen, danışmanım kıymetli Dr. Öğr. Üyesi Hakan ASLAN hocama en içten teşekkürü bir borç biliyorum. Kendisine ve ailesine Allah (c.c)'dan bir ömür boyu sağlık ve afiyet diliyorum.

Tez çalışmamın konusunun belirlenmesi ve analizlerinin yapılması aşamalarında yardımını esirgemeyen, çok kıymetli Doç. Dr. Nurullah ALTINTAŞ hocama teşekkürlerimi sunuyorum. Ne zaman ihtiyaç duysam yardımını esirgemeyen ve elinden gelen gayreti tüm samimiyeti ile ortaya koyan, fikirlerini önemseyen Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Emin Durmuş hocama teşekkür ediyorum.

Fedakarlıkları, sevgileri ve duaları ile her daim iyi bir Müslüman olmam için çaba gösteren muhterem babam Muhyettin İŞLEMEZ'e ve sevgili anneciğim Nazime İŞLEMEZ'e teşekkürlerimi ve hürmetlerimi sunuyorum. Her daim yanımda olduklarını hissettiğim muhterem kayınbabam Nufel BUCAN ve sevgili kayınvalidem Sultan BUCAN'a teşekkürlerimi ve hürmetlerimi sunuyorum. Dualarını ve desteklerini her daim benimle tutan kıymetli kardeşlerim Sultan, Ercan, Abdulsamet ve Muhammed'e de ayrıca teşekkür ediyorum.

Evliliğimiz ile başlayan ve belli bir yaştan sonra başlamış olduğum lisans ve yüksek lisans sürecinde her türlü sıkıntılarda yanımda olan ve bu sıkıntıları aşmamda manevi olarak destek veren eşim Gülnur İŞLEMEZ'e, zorlu bir süreç olan hayatta Allahu Teala'nın büyük bir lütfu ve her daim motivasyon kaynağı olan yavrularımız Ruveyda Zeynep ve Hatice Zehra'ya da sonsuz sevgilerimi sunuyorum.

İbrahim İŞLEMEZ

21/06/2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM 1: BANKACILIK TARİHİ VE İSLAMİ BANKACILIK GELİŞİMİ..... 6

1.1. Geleneksel Bankacılığın Doğuşu ve Tanımı	6
1.1.1. Bankacılığın Doğuşu	6
1.1.2. Bankacılık Tanımı	6
1.1.3. Bankacılık Sistemi	7
1.2. İslami Bankacılığın Tarihçesi	8
1.3. İslami Bankacılığın Temel İlkeleri	11
1.4. İslami Bankacılığın Nedenleri	13
1.4.1. Dini Nedenler	13
1.4.2. Ekonomik Nedenler	15
1.4.3. Toplumsal (Sosyal) Nedenler	15
1.5. Faiz Kavramı ve İslam İktisat Düşüncesinde Faiz Yasağı	16
1.5.1. Faiz Kavramı	16
1.5.2. Faiz Yasağının Kişilere ve Toplumlara Sağladığı Faydalar	16
1.5.3. Faiz Kavramı Üzerine Yapılan Tartışmalar	18
1.5.4. Vade Farkı	19
1.5.5. Faizsiz Bankacılık	20
1.5.6. İslamiyet'te Faiz	22

BÖLÜM 2: GELİR DAĞILIMI

2.1. Gelir ve Gelir Dağılımı	27
2.2. Gelir Dağılım Türleri	28
2.2.1. Kişisel (Bireysel) Gelir Dağılımı	28
2.2.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	29
2.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı	29

2.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı	29
2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Kavramı	30
2.4. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler	30
2.4.1. Küreselleşme	31
2.4.2. Ekonomik Büyüme	31
2.4.3. Nüfus Yoğunluğu ile Eğitim Düzeyi	33
2.4.4. Enflasyon ve İşsizlik	34
2.4.5. Uluslararası Ticaret.....	35
2.4.6. Kamunun Ülke İçindeki Ekonomik Politikaları	36
2.5. Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Ölçülmesi	36
2.5.1. Değişim Aralığı ve Aralık Ölçütü.....	36
2.5.2. Lorenz Eğrisi	37
2.5.3. Yüzde Paylar Analizi (P80/P20).....	38
2.5.4. Kuznets Eğrisi	38
2.5.5. Theil Endeksi.....	38
2.5.6. Gini Katsayısı	39
BÖLÜM 3: İSLAMİ BANKACILIK GELİŞİMİ VE GELİR DAĞILIMI	
İLİŞKİSİ: AMPİRİK ÇALIŞMA.....	40
3.1. Malezya'da İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi	40
3.2. Literatür Özeti.....	44
3.2.1. Finansal Gelişme ve Gelir Dağılımı Üzerine Yapılan Ampirik Çalışmalar ...	45
3.2.1.1. İslami Bankacılık Gelişimi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği İlişkisi	
Üzerine Yapılan Çalışmalar	49
3.3. İslami Bankacılık Gelişimi ile Gelir Dağılımı İlişkisi Ampirik Analiz	52
3.3.1. Araştırmanın Amacı.....	52
3.3.2. Veri Seti ve Ekonometrik Model	52
3.3.3. Çalışmanın Yöntemi ve Analiz Bulguları	53
SONUÇ	62
KAYNAKÇA.....	66
ÖZGEÇMİŞ	73

KISALTMALAR

AAOIFI	: İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu
ARDL	: Otoregresif Dağılımlı Gecikme Modeli (Autoregressive Distributed Lag Model)
BIBM	: İslami Bankalar Ulusal Yönetim Kurulu
BIMB	: Bank İslam Malaysia Berhad
BMMB	: Bank Muamalat Malaysia Berhad
BNM	: Malezya Merkez Bankası
c.c	: Celle Celâluhu
r.a	: Radiyallahu anh
H.z.	: Hazreti
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
HSBC	: The Hongkong and Shanghai Banking Corporation
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
INCEIF	: Uluslararası İslami Finans Eğitim Merkezi
ISRA	: Uluslararası Şeriat Araştırma Akademisi
MIFC	: Malezya Uluslararası İslami Finans Merkezi
MÖ	: Milattan Önce
s.a.v	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
vb.	: Ve Benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Dünya'da Katılım Bankacılığının Dönüm Noktaları.....	11
Tablo 2: İslami Bankacılık Gelişim Süreci	22
Tablo 3: Malezya’da İslami Bankacılık Sisteminin Gelişim Süreçleri	40
Tablo 4: Malezya İslami Bankacılığın Gelişim Aşamaları	43
Tablo 5: Ampirik Çalışmalar	51
Tablo 6: Birim Kök Testi Sonuçları.....	54
Tablo 7: ARDL (1,0,0,0) Modeli Tahmin Sonuçları	56
Tablo 8: ARDL Sınır Testi Sonuçları	58
Tablo 9: Kısa ve Uzun Dönem Katsayıları.....	60

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İslami Finans Gelişmişlik Endeksi 2018.....	3
Şekil 2: İslami Finans Gelişmişlik Endeksi 2021.....	3
Şekil 3: Kuznets Eğrisi	32
Şekil 4: Lorenz Eğrisi	37
Şekil 5: Cusum Testi.....	57
Şekil 6: Cusum Q Testi.....	57

ÖZET	
Başlık: İslami Bankacılık Gelişimi ile Gelir Dağılımı İlişkisi	
Yazar: İbrahim İŞLEMEZ	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hakan ASLAN	
Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 73 (ana kısım)	
Kabul Tarihi: 21/06/2022	
Ekonomilerde geleneksel bankacılık sistemine alternatif olarak faizsizlik esasına göre faaliyet gösteren İslami bankaların gelişim ve derinliklerinin artmasıyla birlikte zamanla finansal piyasalardan daha fazla pay almaya başlamışlardır. Bu durum faizsizlik esasına göre faaliyet gösteren İslami bankaların gelişiminin gelir dağılımına olan etkisinin incelenmesi gereksinimini ortaya çıkarmakla beraber literatürde bu tür çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu çalışmada ilk bölümde bankacılığın ve İslami bankacılığın tarihi gelişimi ile İslami bankacılığın ortaya çıkmasındaki temel etkenlere değinilmiştir. İkinci bölümde gelir ve gelir dağılımı kavramları açıklanmış ve gelir eşitsizliğinde kullanılan yöntemlere temas edilmiştir. Üçüncü bölüm literatür çalışmasının ve ekonometrik analizin yapıldığı bölümdür. Bu bölümde İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımı üzerindeki etkisi Malezya özelinde ARDL sınır testi yöntemi ile 2001-2019 dönemi için incelenmektedir. Çalışmanın ekonometrik bulgularına göre kişi başına düşen milli gelir ekonomik gelişmenin ilk dönemlerinde gelir dağılımı eşitsizliğini azaltırken ekonomik gelişmenin ilerleyen safhalarında gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Bu çalışmanın da esas motivasyon kaynağını oluşturan, İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımı ilişkisine bakıldığı zaman, Malezya açısından incelenen dönemde ortalama olarak İslami bankalar tarafından özel sektöre verilen kredi hacminde meydana gelen %1’lik bir artışın gelir eşitsizliğini yine ortalama olarak %0,036 oranında azaltarak, gelir dağılımındaki adaletin sağlanması noktasında olumlu katkı yaptığı tespit edilmiştir. Çalışmada analizlerden elde edilen tespitler sonucunda hem İslami bankacılık sektörüne hem de kamu otoritelerine bazı politika önerileri sunulmaktadır. Bu doğrultuda gelir dağılımındaki adaletin sağlanmasında olumlu katkı yapan İslami bankacılık sisteminin doğru tanıtılması, geliştirilmesi ve derinleştirilmesi tavsiye edilmektedir. Ayrıca kamu otoritelerinin İslami bankacılığın gelişmesinde ve derinleşmesinde etkin bir rol alındığı takdirde Malezya örneğinde görülebileceği üzere İslami finansın hızlı bir gelişim gösterebileceği ve bu durumun gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir rol oynayabileceği ifade edilmektedir.	
Anahtar Kelimeler: İslami Bankacılık, Gelir Dağılımı Eşitsizliği, Faizsizlik, ARDL Sınır Testi, Malezya	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Relationship Between The Development Of Islamic Banking and Income Distribution	
Author of Thesis: İbrahim İŞLEMEZ	
Supervisor: Assist. Prof. Hakan ASLAN	
Accepted Date: 21/06/2022	Number of Pages: vii (front part) + 73 (main part)
With the increase in the development and depth of Islamic banks, which operate on the basis of interest-free as an alternative to the traditional banking system in economies, they have started to get more shares from the financial markets over time. Although this situation reveals the need to examine the effect of the development of Islamic banks operating on the interest-free basis on income distribution, such studies are scarcely any in the literature. In the first part of this study, the historical development of banking and Islamic banking and the main factors in the emergence of Islamic banking are mentioned. In the second part, the concepts of income and income distribution are explained and the methods used in income inequality are touched upon. The third section is the section where the literature study and econometric analysis are made. In this section, the impact of Islamic banking development on income distribution is analyzed in Malaysia for the period 2001-2019 with the ARDL boundary test method. According to the econometric findings of the study, while per capita income reduces income inequality in the early stages of economic development, it increases income inequality in the later stages of economic development. Considering the income distribution relationship of Islamic banking development, which is the main motivation for this study, a 1% increase in the volume of credit given to the private sector by Islamic banks on average in the period examined in terms of Malaysia reduces income inequality by 0.036% on average. It has been determined that it makes a positive contribution to the provision of justice in the distribution of As a result of the findings obtained from the analyzes in the study, some policy recommendations are presented to both the Islamic banking sector and public authorities. In this respect, it is recommended to introduce, develop and deepen the Islamic banking system, which makes a positive contribution to ensuring the justice in income distribution. In addition, it is stated that if public authorities take an active role in the development and deepening of Islamic banking, Islamic finance can develop rapidly, as can be seen in the example of Malaysia, and this situation can play an important role in reducing income inequality.	
Keywords: Islamic Banking, Income Distribution Inequality, Interest Free, ARDL Bound Test, Malaysia	

GİRİŞ

İslam ekonomisi, İslam dininin emir ve yasaklarına göre şekillenmiş ve ahlaki değerlerin olmazsa olmaz kuralları haline geldiği bir kavramdır. İnsanların ekonomik hayat şartları dahilinde üretim ve tüketim faaliyetlerinde bulunurken neyi nasıl yapması gerektiği ve müesseselerin alt yapılarının nasıl olması gerektiğini ortaya koyan ve teorik olarak disiplin haline gelmesi için gerekli bilimsel ortamı sağlamaya çalışan bir sistemdir. İslam ekonomisinin bir parçası olan İslami bankacılık felsefesi ahlaki değerler tarafından oluşmaktadır. Buna göre insan, hayatının diğer durumlarında olduğu gibi ekonomik yaşantısında da Allahu Teala'nın koymuş olduğu sınırlar dahilinde hareket etmelidir.

İslami bankacılığın temel ilkeleri arasında olan risk paylaşımı, belirli bir ortaklık üzere yapılan iş girişimlerinde her iki tarafın da sözleşmedeki pay ve durumlarına göre hem kâra hem zarara ortak olmanın zorunlu olduğu bir durumdur. Karşılıklı risk paylaşımının sonucu olarak yapılan işlemlerde disiplin artarken borç alma ve borç verme oranları düşmektedir. Ayrıca yapılacak olan yatırımlar İslam dininin izin verdiği mal ve hizmetler olarak belirlenmeli, sözleşmeler anlaşılır olmalı ve sosyal düzeni bozacak eylemlerden kaçınılması gerekmektedir.

İslam ekonomisinde serbest piyasa ekonomisi geçerli olmakla birlikte getirmiş olduğu birtakım yasaklamalar yoluyla İslami finansın da sınırlarını belirlemektedir. Yasakların koyulmasında başlıca temel sebepler ise, insanların üretmek yerine spekülasyon beklentileri ile tembelleşmesini engellemek, zayıf olanların da hakkının gözetilerek adaletli bir ortam sağlamak, böylece dar manada kişiler arasında geniş manada ise toplumun tüm kesimlerini kapsayacak karşılıklı fayda ve düzeni sağlamaktır. Ekonomideki bu amaçları gerçekleştirebilmek için koyulan yasakların başında faiz gelmekle birlikte, sözleşmelerde garar olmaması, kaynakların kullanımında israftan kaçınılması ve İslam'da yasak olan mal ve hizmetlerin üretim ve satışı olarak sıralanabilir. Bu sınırlar dahilinde düzenlenen İslami bankacılık sistemi de bu ahlaki değerler doğrultusunda gelişmeye ve büyümeye çalışmaktadır.

Çalışmanın Konusu

Ülke ekonomilerinin sahip olduğu finansal sistemlerinin gelişimi ile gelir dağılımı

arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Yapılan bu çalışmaların bulgularında farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmında finansal gelişmenin gelir dağılımını olumsuz etkilediği yönünde sonuçların tespit edilmesiyle birlikte genellikle finansal gelişmenin sonucunda gelir dağılımı adaletinin sağlanmasında olumlu etki yaptığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada da finansal sistemin en önemli sac ayağı olan bankacılık sistemlerinden olan ve her geçen gün istikrarlı bir şekilde büyümesini sürdüren İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisi incelenmektedir.

Çalışmanın Amacı

Finansal sistemin unsurlarının faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebildiği ekonomilerde pozitif etkiye ulaşılırken olumsuz durumların vuku bulduğu ekonomilerde ise negatif etki meydana gelmektedir. Günümüzde finansal sistemler içerisindeki en önemli sac ayaklarından biri de bankacılık sistemidir. Dünyada hızlı ve istikrarlı bir şekilde büyüyerek sektördeki payını her geçen yıl artıran, İslam'ın faizi kesin bir şekilde yasaklaması sebebiyle konvansiyonel bankaların Müslüman toplumların faiz hassasiyetinden dolayı ekonomiyi kazandıramadıkları fonları faizsizlik ve risk paylaşımı modeline uygun işlemler ile ekonomiyi kazandıran İslami bankacılık sisteminin gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisini analiz etmek bu çalışmanın temel amacıdır.

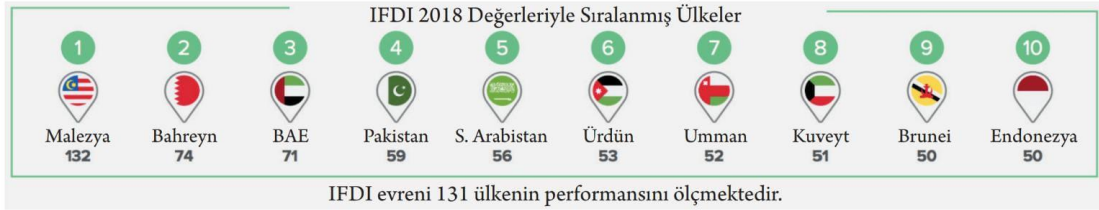
İslami bankacılık sistemine son yıllarda giderek artan rağbet, devletlerin bu konudaki teşvikleri ve kurumlar oluşturma çabası ve kimi ülkelerin ilerleyen yıllarda İslami Finansın merkezi olabilme yolundaki çabaları bakımından çalışma son derece önem arz etmektedir. Çalışmanın neticesinde İslami bankacılık sistemi üzerine var olan eksiklerin ortaya konulması ve bu minvalde politika önerileri sunmak çalışmanın bir diğer amacıdır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın başlangıcında birden fazla ülkedeki verilere ulaşabilmek için çalışmalar yapılmıştır. Fakat dual sistem ile çalışan ülkelerin bir kısmında İslami bankacılık esaslarına uygun olarak toplanan ve kullandırılan fonlar ile konvansiyonel bankacılık esaslarına uygun olarak toplanan ve kullandırılan fonların bankaların tuttukları finans raporlarında tek bir işlemmiş gibi göstermelerinden dolayı bu ülkeleri elemek zorunda

kaldık. Yine İslami bankacılığın yapıldığı bazı ülkelerdeki bankaların verilerine ulaşabilmek mümkün olmamıştır.

Bu çalışmanın yapılabileceği ülkeler arasından Malezya'yı tercih etme sebeplerimizin en başında İslami finans gelişmişliğinde dünyanın en önde gelen ülkelerinin başında geliyor olmasıdır. İslami Finans Gelişmişlik Endeksi sıralamasında Malezya yıllarca ilk sırada olmayı başarmıştır (Katılımfinans.com.tr 2022). “E.T. 12/03/2022”

Şekil 1: İslami Finans Gelişmişlik Endeksi 2018

Kaynak: (Rasid 2020:12).

Şekil 1 ve Şekil 2'de görüldüğü üzere İslami finans gelişmişlik kriterlerinde IFDI'nın yayınlamış olduğu raporda tüm kriterlerden en yüksek puanı alan Malezya İslami finans gelişmişlik endeksinde ilk sırada yer almıştır. Aynı şekilde diğer yıllarda da ilk sıradaki yerini korumuştur. IFDI'ya baktığımızda Malezya'nın yıllardır ilk sırada yer alması ve 2021 yılında da 1. sırada olduğundan Malezya bu çalışma için seçilmiştir (Refinitive:Islamic Finance Development Report 2021:11–14).

Country	Ranking	Indicator Value					
		IFDI 2021	Quantitative Development	Knowledge	Governance	Awareness	CSR
Malaysia	1	114	98	200	89	152	32
Indonesia	2	76	27	200	65	56	33
Saudi Arabia	3	74	74	66	54	54	119
Bahrain	4	64	36	79	89	67	48
United Arab Emirates	5	53	34	71	76	44	39
Jordan	6	50	14	76	58	16	88
Pakistan	7	46	22	85	66	43	16
Kuwait	8	44	47	18	77	29	51
Oman	9	40	16	46	74	34	28
Maldives	10	35	22	25	68	20	42
Qatar	11	35	27	25	58	34	30
Brunei Darussalam	12	34	13	59	60	28	11
Nigeria	13	33	5	24	57	11	68
Bangladesh	14	31	13	25	72	10	32
Turkey	15	27	15	27	50	14	29

Şekil 2: İslami Finans Gelişmişlik Endeksi 2021

Kaynak: (Refinitive:Islamic Finance Development Report 2021:13)

Aynı zamanda Malezya'da devlet tarafından ülkenin en alt gelir grubunda bulunan Müslüman Malay halkının diğer etnik gruplara karşı ülkedeki gelir adaletsizliğini gidermek amacıyla İslami bankacılık sektörünün politika aracı olarak kullanılması (Yaş 2021) ile İslami bankaların verilerinin ulaşılabilir olması ve dual sistem olarak çalışan bankalarında verilerini ayrı ayrı raporlarda belirtmiş olması Malezya'yı tercih etme sebeplerimizdendir.

Çalışmanın Önemi

Faizle çalışan, konvansiyonel, diğer bir adıyla geleneksel bankacılık sistemlerinin ekonomik büyümeye olan etkilerini farklı yaklaşımlarla inceleyen çalışmalar ile bankacılık sisteminin gelir dağılımına olan etkisini inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Yine İslami finansın gelişiminin iktisadi büyüme üzerine olan etkisini inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Fakat İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisini inceleyen çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu da çalışmanın özgün bir değerinin olacağını göstermektedir. Türkiye'de İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisi alanında yazılan ilk tez olması bakımından bu çalışmanın literatürde ciddi bir boşluğu dolduracağı ve benzer konular üzerinde çalışma yapacak araştırmacılara yol göstermede önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışmada Malezya'daki İslami usullere uygun faaliyet gösteren bankalardan elde edilen veriler ile Dünya Gelir Eşitsizliği Veritabanı'ndan elde edilen Gini katsayısı kullanılarak, Malezya'da 2000-2019 yılları arasında İslami bankacılığın gelişiminin gelir dağılımı ile olan ilişkisi analiz edilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde bankacılık sisteminin tarihsel süreci ve gelişimi ele alınmış ve bankacılık tanımına değinilmiştir. İslami bankacılığın tarihçesi ve ilkelerinden bahsedilerek faizsizlik ve risk paylaşım esasına göre faaliyet gösteren İslami bankacılığın ortaya çıkış sebeplerine vurgu yapılmıştır. İslami bankacılığın ortaya çıkmasında en temel etken olan faiz kavramı üzerine yapılan tartışmalar ile faiz ve vade farkı arasındaki belirgin farka değinilmiş olup İslamiyet'in faize bakış açısı ele alınmıştır.

İkinci bölümde, gelir dağılımı açıklanmaya çalışılıp, gelir dağılımı türleri ve farklı zaman dilimlerinde etkili olan iktisat okullarının gelir dağılımı teorileri ele alınmıştır.

Gelir dağılımını etkileyen faktörler ve gelir dağılımı eşitsizliği ölçümünde kullanılan yöntemlere değinilmiştir.

Üçüncü bölümde bankacılık sisteminin gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisini inceleyen ampirik literatür özetlenerek öncelikli olarak analizde kullanılan değişkenler ve yöntem konusuna değinilmiştir. Yapılmış olan analizlerin teorik arka planı belirtilerek toplanan veriler ile analizler yapılarak uygulamadan elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Sonuç kısmında ise, analizlerden elde edilen verilere göre İslami bankaların günümüzdeki durumu hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca, İslami bankacılığın gelişiminin gelir dağılımına olan etkisi üzerinden politika önerilerinde bulunulmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında ekonometrik analiz ve sınam testleri için oluşturulan hipotezler İslami bankacılığa ait verileri değerlendirilmek için şu şekilde tanımlanmıştır;

H1: İslami bankacılık sektörünün gelişimi ile gelir dağılımı arasında uzun dönemli bir ilişki vardır.

H2: İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı arasında doğrusal ve negatif/pozitif ilişki vardır.

H3: Ekonomik büyüme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında doğrusal olmayan bir ilişki vardır.

İslami bankacılık sistemine son yıllarda giderek artan rağbet, devletlerin bu konudaki teşvikleri ve kurumlar oluşturma çabaları ve ilerleyen yıllarda ülkelerin İslami Finansın merkezi olabilme yolundaki çabaları açısından çalışma son derece önem arz etmektedir. Zira çalışmanın neticesinde var olan eksikler ortaya konmaya çalışılacak ve bu minvalde politika önerileri sunulacaktır.

Bu amaç doğrultusunda finansal gelişme ile gelir dağılımı ilişkisi ve İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisiyle ilgili teorik ve uygulamalı çalışmalar incelenip açıklanarak sonrasında İslami bankacılık sektörünün yıllık verileri kullanılarak ekonometrik bir uygulama yapılacaktır. Bu uygulamanın sonucunda İslami bankacılık sistemi üzerine öneriler, politikalar ve uygulamalar sunmak tezin bir diğer amacı olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM 1: BANKACILIK TARİHİ VE İSLAMİ BANKACILIK GELİŞİMİ

1.1. Geleneksel Bankacılığın Doğuşu ve Tanımı

Çalışmanın ilk bölümünde İslami bankacılık kavram ve gelişimine geçmeden önce bankacılığın doğuşu ve kavramını ele alacağız.

1.1.1. Bankacılığın Doğuşu

Bankacılık hizmetlerinin tarihi, ticaret kadar eskidir. Günümüzde bilinebilen en eski bankacılık işlemleri M.Ö 3500 yıllarında Sümerlerin Uruk şehrinde kurulan bir mabetteki din adamları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Özsoy 2012:30). Servetlerini çalınma ve kaybolma tehlikesinden ötürü koruma ihtiyacı hisseden insanlar tarihin ilk zamanlarından bu yana mabetlerin dokunulmazlıklarından ve din adamlarının toplumda itibarlı ve kendilerine güvenilir kişiler olmasından dolayı değerli mallarını emanet etmek üzere mabetlere bırakmışlardır. Halk arasında sözü geçen rahipler toplumun manevi problemleri ile ilgilenmenin yanı sıra ekonomik sorunlarıyla da ilgilenmişlerdir (Öztürk ve Güven 2019:4). İnsanlar emanetlerin bir kısmını sadaka veya adak olarak bağışladıklarından, din adamları bu mallardan ihtiyaç sahibi olanlara karşılık beklemeksizin borç olarak verebiliyorlarmış. Mabetlerin emanetlere riayet etmesi sonucunda oluşan güven hissiyatı, toplumun ellerindeki saklamak istedikleri mallarını da mabetlere getirmelerine neden olmuştur. Getirilen bu malların kaybindan mesul tutulan mabetler aynı zamanda bu mallar üzerinde tasarrufa da yetkiliydiler. Yapılan kazı çalışmaları sonucunda herkesin aynı zamanda emanet bıraktığı malları aynı anda istemediğini gören din adamları, Mabetlerin çiftçilere ve ihtiyacı olanlara, tohum ve gerekli teçhizatı alabilmeleri için tarla hasadının yapıldığı harman zamanında geri ödemek üzere ilk zamanlarda aynı daha sonraki süreçte ise parasal kredi imkânı sundukları tespit edilmiştir (Fidancı 2011:5). Yapılan bu işlemlerin karlı olduğunu fark eden ticaretle uğraşan bazı ailelerin bankacılık hizmeti sunmaya başlaması sonucunda bu işin tekeli mabetlerin elinden çıkmıştır (Özsoy 2012:30).

1.1.2. Bankacılık Tanımı

Farklı lisanlarda ufak değişikliklerle de olsa birbirine yakın terimler ile kullanılan banka

kelimesinin, köken olarak İtalyan dilinde kullanılan masa veya tezgah gibi anlamlara gelen "banco" sözcüğünden türediği ve ilerleyen zamanlarda bu kelimenin yerine "banca" kelimesinin kullanıldığı düşünülmektedir (Özsoy 2012:30).

Bankacılık ifadesi günlük hayatta ekonomik ve ticari durumlar için sıkça kullanılan bir terim olmasına rağmen, bankacılığın süreç içerisinde değişen ve yenilenen dinamiği ile ekonomik ve teknolojik şartların değişimine bağlı olarak kalıcı ve kapsamlı bir tanımının yapılabilmesi oldukça zordur. Yine de genel bir tanım yapılacak olursa bankalar; mudilerinden fon toplayan, talep edenlerden uygun gördüklerine fon kullandıran, para ve kredi politikalarının uygulamasına yardımcı olan, arz ve talepte bulunanlar arasında aracılık faaliyetinde bulunan, ticari kuruluşlara destek olan veya bu kuruluşlara iştirak eden ve müşterilerinin emanetlerini kiralık kasalar aracılığıyla koruma altına alan kuruluşlardır. Diğer bir tanımda bankaların, verdiği kredinin faiz oranından daha düşük bir faiz oranı ile fon toplamak suretiyle faaliyet gösteren işletmeler olarak ifade edilmesi yetersiz ve eksik bir tanım olarak görülmüştür (Topdağ 2018:5).

1.1.3. Bankacılık Sistemi

Bankacılık sistemi ulusal ve uluslararası ticaretin kesintisiz bir surette devam edebilmesi için zorunlu bir hale gelmiştir. Yapmış oldukları işlemler ile belli bir riski de üstlenen bankalar, doğru yapılanmış bir idari yapının karar mekanizmasını etkin bir şekilde uygulaması sonucunda, bankacılığı iktisadi yapının öncüsü haline getirecektir. Aksi durumda ise ekonomi için negatif durumların oluşacağı, ekonomik piyasanın krizler ile karşı karşıya kalacağı zorlu bir sürecin ortaya çıkacağı söylenebilir (Bozkurt 2019:5).

Ekonomide üstlendikleri işlevler bakımından bankalar, topladıkları mevduat ile kaynak yaratması ve bu kaynakları kredilendirme yöntemiyle piyasaya arz etmesi sonucunda ekonominin kalkınmasını destekleyen ve ekonomiye yön veren kurumlardan olması hasebiyle ülkeler için en önemli kurumlardandır. Ülkelerin para politikalarını belirlemede önemli bir konuma sahip olan bankalar, faaliyetleri ile ülkelerin kalkınmasına katkı sağlamakta ve ülkedeki bireylerin refah düzeylerini etkilemektedir (Aladağ 2010:14–15). Ayrıca günümüzde iktisadi sistemin içerisindeki bankalar birçok yatırımın ve hizmetin hayata geçirilmesinde, bireylerin ve kurumların fon ve kaynak

ihtiyaçlarını karşılamada çok önemli bir işleve sahiptir. Aynı zamanda günümüz teknolojisi şartlarında oluşturdukları şube ağları ve internet aracılığı ile örneğin, otomatik fatura ödeme, sigorta işlemleri, hisse alım satım, finansal danışmanlık vb. birçok konuda hizmet verilen komplike işlemlerin yapıldığı finansal kuruluşlar haline gelmişlerdir (Alpun 2017:11–12).

1.2. İslami Bankacılığın Tarihçesi

İslam dini, Müslümanları hiçbir konuda başıboş bırakmamış ve insanın hayatta yapabileceği her durum için mutlaka ya onunla ilgili bir emir veya yasak koymuş ya da buna işaret etmiştir. Dolayısıyla insan hayatının devamı için en önemli konuların başında gelen alış-veriş konusuna da değinmiş ve faizin her türlüsünü kesin bir ifadeyle yasaklamış, ticari yollar ile servetin kazanılmasını serbest bırakmış ve bununla birlikte de zekâtı emredip sadaka vermeye teşvik etmiştir. Bunun temel sebebi mallar birkaç zenginin elinde birikmesin ve piyasa her daim canlı kalsın. Nitekim Müslümanlar fethettikleri yerlerde tapınaklarda ve saraylarda stoklanmış olan para ve kıymetli madenleri piyasaya arz edince, piyasada mal olmasına rağmen ödeme güçlüğünden dolayı tıkanmış olan pazarlar hareketlendi, ülkelerde kayda değer geniş bir alanda ekonomik hareketlilik yaşandı. Öyle ki dünyanın birçok yerinde Müslüman tüccarlar karada, denizde ve limanlarda hatırı sayılır bir ticari alanı hakimiyetlerine almış oldular. Sonuç olarak da ellerinde büyük bir serveti tutan tüccar tabakası oluştu (Tabakoğlu 2020:144).

İnsanlar arasındaki ticaretin artarak gelişmesiyle birlikte bugün ki bankaların işlevlerini o dönemin şartlarına göre yerine getirecek mali aracı kurumlar da gelişti. Çünkü devletlerin gelir ve giderlerinin takibi, para siyasetinin tayini, diğer devletlere ait altın, gümüş, bakır gibi paraların ayar ve miktarının tespit edilmesi gibi işlemleri yapabilecek kurumların olması birer ihtiyaç haline geldi. Yine tüccar ve iş adamlarına sermaye sağlayacak, işlemlerinin hızlı ve güvenli yapılması konusunda yardımcı olacak kurumlara ihtiyaç doğdu. Tarihte bu ve benzeri hizmetler Beytül-mal, Sarraflar, Cehbezler, Dostluk ve Yardımlaşma Cemiyeti, Para Vakıfları ile Mudarebe şirketleri tarafından yerine getirilmiştir (Bayındır 2005:30).

Tarihte dönemin şartlarına göre banka işlevi gören kuruluşlardan en önemlisi para vakıflarıdır. Para vakıfları Osmanlı döneminde kurulmuş olup, kaynaklarda vakıf

paralarının işletilme yöntemleri arasında istiğlal, mudarebe, muamele-i şeriyye vb. yöntemler ile yatırıma yönlendirilmesinin hedeflendiğini göstermektedir (Özkaya 2017:21–22).

Müslümanların birçoğu faiz konusunda hassasiyet göstermiş ve faizli işlemler yapan bankacılık kurumları ile işlem yapmamaya ve ellerindeki malları buralara yatırmamaya özen göstermişlerdir. Tasarruf için paralarını döviz, altın vb. alıp bunlarla değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu da bu paraların piyasaya girmemesine ve yastık altında kalmasından dolayı âtıl durumda kalmasına sebep olmuştur. Hızla gelişen küresel ticaret ve petrol fiyatlarının yükselmesi sonucunda Müslümanların çoğunlukta bulunduğu ülkelerde zenginleşme olmuş ve bu paraları değerlendirme ihtiyacı gün geçtikçe artmıştır. Bu süreçle birlikte İslami iktisat terimi gündeme gelmeye başlamıştır. İslami iktisat terimi ilk olarak Hindistanlı alimler tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Zaim 2010:126).

Günümüz İslami bankacılığının temelleri ise bundan yaklaşık 60 yıl önce atılmıştır. 1950'li yıllarda İslam iktisadı ile ilgili söylemler ve buna olan ihtiyaç ülkeler nezdinde dile getirilmeye başlanmıştır. Nihayet 1963 yılına gelindiğinde Almanya'nın 2. Dünya savaşıdan sonra tasarruf bankalarının öncülüğünde hızlı bir şekilde kalkınması Ahmet En-Neccar'ı son derece etkilemiştir. Ahmet En-Neccar Mısır'ın kalkınması için Almanya'dan da destek alarak birçok yönden eksik olmasına rağmen modern anlamda ilk faizsiz bankayı Mısır'ın Mit-Ghamr Kasabasında kurmuştur. Öyle ki en-Neccar'ın faizsiz bir bankacılık kurma düşüncesinde olduğunu sonradan anlayan Almanlar desteğini çekmiştir. İslam iktisadı ve kültürel değerleri ile kurulan bu ilk banka dört yıl gibi kısa bir süre faaliyet göstermiş ve 1967 yılında kapanmıştır. Ahmet en-Neccar tarafından uygulamalı olarak ortaya konulan bu ilk deneme, günümüze kadar kurulmuş olan faizsiz bankalar için öncülük yapmış olması oldukça önemli bir gelişmedir (Bayındır 2005:40).

İslami bankalar için 1970'li yıllar tam bir doğuş yıllarıdır ve tarihteki asıl dönüm noktası 1975 yılıdır. Bu tarihte, önce 1973 yılında Cidde'de ekonomiden sorumlu birtakım Müslüman ülke bakanlarının iş birliğiyle temeli atılan İslami Kalkınma Bankası kurulmuştur. Yine 1975 yılına gelindiğinde Dubai İslam Bankası gerçek anlamda bir bankadaki unsurları tam olarak taşıyan dünya üzerinde kurulan İslami bankaların ilki

olmuştur. Bu tarihlerde büyük sermaye sahipleri de bu konuya ilgi göstermeye başladığından günümüzdeki bir kısım önemli İslami bankalar bu tarihlerde kurulmuştur. Nitekim bugün dünyanın en büyük pazar payına sahip İslami bankalarından olan Kuwait Finance House 1977 senesinde kurulmuştur (Özsoy 2012:65).

Tam teşekküllü olarak Dubai İslam Bankasının kurulması sektöre büyük bir canlılık katarak İslam iktisadı çerçevesinde bankacılık dışındaki sektörler içinde neler yapılabilir fikrini uyandırmıştır. İslami sigortacılık (tekâfül), finansal kiralama vb. kavramlar bu tarihlerde öne sürülen fikirler olmuştur. Yine bu yıllarda ürün çeşitliliğini arttıran İslami bankalar Körfez ve Ortadoğu ülke sınırlarının dışına da açılmaya başlamışlardır. İslami bankacılık liderliğinde önemli bir aşama kaydeden İslami finansın daha sağlam adımlarla ilerlemesini sağlamak ve işlemlerin belirli standartlar ile yapılmasını sağlayabilmek için 1990 yılında Cezayir'de bir araya gelen bir grup faizsiz finans kuruluşu, İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu'nu (AAOIFI) kurmuştur. AAOIFI 1991 yılında Bahreyn'de tescil edilmiş ve İslami bankacılığın gelişmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Nihayet 2000'li yıllarda İslami bankacılık Avrupa ve Amerika'ya da ilk şubelerini açtılar. Avrupa'da İslami bankacılığa olan ilginin ve önemin artması sonucunda 2006 yılında Avrupa İslami Yatırım Bankası kurulmuştur (Özsoy 2012:66).

Yukarıda özetlenen Dünya'da İslami Bankacılık için önemli dönüm noktaları olan durumları aşağıda tablo halinde kronolojik olarak gösterilmiştir.

Tablo 1: Dünya'da Katılım Bankacılığının Dönüm Noktaları

YIL	KURUM ADI	KURULDUĞU ÜLKE
1963	MİT GHAMR TASARRUF BANKASI	MISIR
1975	İSLAMİ KALKINMA BANKASI	SUUDİ ARABİSTAN (CİDDE)
1975	DUBAİ İSLAM BANKASI	BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ (DUBAİ)
1977	KUVEYT FİNANS KURULUŞU	KUVEYT
1990	İSLAMİ FİNANSAL KURULUŞLAR MUHASEBE ve DENETİM ORGANİZASYONU (AAOIFI)	CEZAYİR
2006	AVRUPA İSLAMİ YATIRIM BANKASI	BİRLEŞİK KRALLIK

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.3. İslami Bankacılığın Temel İlkeleri

İslam ekonomik sisteminin felsefesi diğer sistemlerden farklıdır. Sabahattin Zaim, kapitalizmin ve sosyalizmin, dünyayı şekillendirme tarzları farklı görünüyor olsa bile, her iki ekonomik düşünce felsefesinin de dünya görüşlerinin materyalist bir kimliğe sahip olduğunu savunmaktadır.

Zaim'in, İslami ekonomik model de hâkim olan temel prensiplerini Topdağ (2018) şu şekilde özetlemiştir:

- "1) İslam'ın iktisadi kısmının diğer cephelerine bağımlı olması ve kendi içinde bir bütün teşkil etmesine rağmen, İslam ekonomisi görüşü bütünüyle diğer sistemlerden bağımsızdır.
- 2) İslam'da, yalnızca materyalist ilkelerin hâkim olduğu, toplumsal olayların alt yapısını sadece ekonominin teşkil ettiği ve piyasa mekanizmasında sadece şahsi menfaatlerini düşünen homo-economicus geçerli değildir.
- 3) İslam'da topluma tanınan hak mutlak değil, sınırlıdır. Kazancın temelde emeğe

ya da riske dayanması ve kazançta helal, haram ölçüleri esastır.

4) Bir Müslüman, diğer Müslümanların durumundan sorumludur ve kazancın şer'i nispetinin ferden veya bir sosyal adalet vergisi gibi devlet eliyle alınarak fakir kesime verilmesi (zekât) gerekir.

5) Paranın sadece para olduğu için para getirmemesi (faiz) gerekir.

6) Parayı hiçbir işte kullanılmayacak şekilde biriktirme, iş dışına çıkarma yasağı ve yatırım yapmanın teşvik edilmesi gereklidir. Tasarrufların ve yatırımların teşviki toplumun kalkınmasını ve zenginleşmesini hızlandırır" (Topdağ 2018:39–40).

İslam hukukunun emir ve yasakları ışığında oluşturulan Faizsiz Bankacılığın temel ilkeleri şu şekilde özetlenebilir (Hazıroğlu 2015:113).

- İslami Bankacılık her şeyden önce ahlaki temellidir ve kazancın her türlüünü meşru görmez.
- Para bir amaç olarak elde edilmesi gereken ticari bir mal değil; ancak bir mübadele aracı olarak mal alım satımında bir değer ölçü birimidir.
- Faizsizlik ilkesi bu bankaların kuruluş amacı, ayırt edici özelliklerinin en başında gelir ve olmazsa olmazdır.
- Banka kendini tüm risklere karşı izole edip riski yalnızca karşı tarafa yıkmaz ve riski her iki taraf birlikte üstlenir.
- Fon toplama ve kullandırma işlemlerinde riski paylaşma üzerine ortaklık esastır.
- Piyasada manipülasyon oluşturarak haksız kazanç ve karaborsacılık ile gelir elde etmeye çalışmak yasaktır.
- Kazancın esas konusu ticari alışveriş olduğundan faaliyet alanı reel ve gerçek ekonomidir.
- Sözleşmelerde belirsizlik, kapalılık olması yasaktır ve her iki tarafında net bir şekilde anlayabileceği şekilde sözleşme yükümlülükleri ve bilgiler açık ve net olması gerekmektedir.
- İslam hukukuna aykırı madde içermediği sürece sözleşmelerde belirlenen kurallara uyulması gerekir.
- Faaliyet ve ürünler İslam hukukunun uygun gördüğü konular olabilir.
- Adalet her daim gözetilmelidir. Adaletsizliğe yol açan tüm işlemler yasaktır.

1.4. İslami Bankacılığın Nedenleri

Faiz yalnızca Müslümanlar için değil insanlık tarihi boyunca sorun olmuş bir durumdur. Hristiyanlık ve Yahudilik dinlerinin aslında yasaklanmış olan faiz, daha sonraları kendi din adamlarının elleriyle meşrulaştırılmaya çalışılmış ve bugün bu durum olağan bir hal almıştır. İslam'ın kutsal kitabı olan Kuran-ı Kerim'de ribâ şiddetli bir şekilde yasaklanmış, İslam alimleri ve Müslüman toplumun önde gelen şahsiyetleri bu duruma karşı her daim uyarılarda bulunduğundan faiz mefhumu Müslümanlar arasında (diğer dinlerde olduğu gibi) tarih boyunca olağan bir durum gibi karşılanmamıştır.

Müslümanların tasarruflarını değerlendirmek için geleneksel bankacılık dışında bir alternatif bulamamasından dolayı sahip oldukları varlıkları altın, döviz, gayrimenkul vb. uzun süre piyasaya tekrar dönmeyecek varlıklara yatırdıklarından kaynakların atıl durumda kalmasına sebep olmuştur. Bu varlıkların Müslümanların faiz hassasiyetinden dolayı âtıl kalması arayış içerisine girilmesine neden olmuştur. Faiz hassasiyetinden dolayı birikimlerini yastık altında tutanların tasarruflarının ekonomiye kazandırılarak, ülkelerin iktisadi kalkınmalarında ihtiyaç duydukları sermayenin sağlanmasında yeni kaynaklara ulaşmasını kolaylaştıran, alternatif bankacılık olarak faizsizlik ilkesine dayalı, kar zarar paylaşımı usulüne göre çalışan İslami bankalar, Müslümanların çoğunluk olarak yaşadıkları bölgelerde her geçen gün gelişmekte ve sayılarını artırmaktadır (Bozkurt 2019:21).

İslam hukukuna uygun bankaların kurulmasının asıl sebebi dini unsur olmakla birlikte ekonomik ve sosyal nedenleri de vardır.

1.4.1. Dini Nedenler

Faiz mefhumunun İslam dininde haram ve büyük günahlardan olması İslami bankacılık sistemi fikrinin oluşmasındaki en temel neden olduğu söylenebilir. Çünkü faiz yasağı ilkesi, İslam dininin temel ilkelerinden biridir. Her ne kadar İslam dini haksızlık ve mağduriyet oluşturan hukuki ve ekonomik ilişkilerin dışında, serbest piyasa ekonomisine müdahale etmemiş olsa da, ekonomi açısından getirmiş olduğu yasakların en başında faiz vardır (Bardakoğlu 2010:411).

İslam dininden önceki ilahi dinlerde de İslam dininde de faiz, ticarete, emeğe ya da üretime dayalı bir kazanç fonksiyonu olmamasından dolayı meşru olmayan sömürüye

dayalı haksız kazanç olarak görülmüş ve Allahu Teala tarafından kesin olarak nehyedilmiştir. Kuran-ı Kerim'de ki birçok ayette ve Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimizin hadisi şeriflerinde de ribâ (faiz) kötülük olarak ifade edilmiştir. Hatta Kur'an-ı Kerim'de İsrailoğullarının başına gelen musibetlerin nedenleri arasında, nehy edilmiş olmasına rağmen bir kesimin bundan vazgeçmemesi ile ilgili ayetler vardır (Döndüren 2014:866).

Kur'an-ı Kerim'de faizin haram edilme süreci ile ilgili 4'ü Bakara suresinde olmak üzere 7 ayet bulunmaktadır. Bunlar:

- 1- "Faiz (ribâ) yiyenler, ancak şeytan çarpmış olanın kalkışı gibi, çarpılmış olmaktan başka (bir tarzda) kalkmazlar. Bu, onların: "Alım-satım da ancak faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alış-verişi helal, faizi haram kılmıştır. Kime Rabbinden bir öğüt gelir de (faize) bir son verirse, artık geçmişi kendisine, işi de Allah'a aittir. Kim (faize) geri dönerse, artık onlar ateşin halkıdır, orada sürekli kalacaklardır."(Bakara Suresi, 2/275)
- 2- "Allah, faizi yok eder, sadakaları artırır. Allah, günahkâr kafirlerin hiçbirini sevmez." (Bakara Suresi, 2/276)
- 3- "Ey iman edenler, Allah'tan sakının ve eğer inanmışsanız, faizden artakalanı bırakın." (Bakara Suresi, 2/278)
- 4- "Şayet böyle yapmazsanız, Allah'a ve Resulüne karşı savaş açtığınızı bilin. Eğer tevbe ederseniz, artık sermayeleriniz sizindir. (Böylece) Ne zulmetmiş olursunuz ne zulme uğratılmış olursunuz." (Bakara Suresi, 2/279)
- 5- "Ey iman edenler, faizi kat kat artırılmış olarak yemeyin. Ve Allah'tan sakının, umulur ki kurtulursunuz." (Al-i İmran Suresi, 3/130)
- 6- "Ondan nehyedildikleri halde faiz almaları ve insanların mallarını haksız yere yemeleri nedeniyle (öyle yaptık.) Onlardan kâfir olanlara pek acıklı bir azap hazırlamışızdır." (Nisa Suresi, 4/161)
- 7- "İnsanların mallarından artsın diye verdiğiniz faiz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın yüzünü (rızasını) isteyerek verdiğiniz zekât ise, işte (sevaplarını ve gelirlerini) kat kat arttıranlar onlardır." (Rum Suresi, 30/39)

Ayetlerde görüldüğü üzere faiz geliri bereketsiz olarak nitelenmiş ve faiz yasağını çiğneyenler şiddetli bir cezaya karşı tehdit edilmişlerdir. Bu sebeplerden ötürü faiz

yasağının Müslümanlar için son derece önemli bir durum olması İslami bankaların kurulmasındaki temel sebep olduğunu söyleyebiliriz.

1.4.2. Ekonomik Nedenler

Ribâ, İslam inancında sosyal düzen üzerinde ki büyük ve çok yönlü etkisinden dolayı hem dini hem de iktisadi yönü olan, her iki yönünün de çok önemli olduğu çok boyutlu sosyal bir kurumdur (Orman 2015:91).

İslam ülkelerinde faizsiz bankacılığının oluşumunda ve temellerinin atılmasında üç ekonomik sebepten bahsedilebilir. Bunlar:

1- İslami bankaların ortaya çıkmasında ve gelişmesindeki en önemli ekonomik nedenlerin başında, 1970'li yıllarda petrol fiyatlarının hızlı bir şekilde artması sonucu doların petrol sahibi Orta Doğu'daki Müslüman ülkelere doğru akmasıdır. Petrol fiyatlarının artması sonucu büyük sermayelere sahip olan bu ülkeler yatırımların yapılabilmesi için bu bankalara büyük miktarlarda para girişi yapmışlar, bunun sonucunda İslami bankalar finans piyasalarında ki hızlı büyümesi ile önemli bir piyasa aktörü haline gelmiştir (Kutval ve Dikkaya 2014:78).

2- Günümüzdeki mevduat bankalarının toplumsal refaha katkı yerine yalnızca kâr payı gütmesinden ötürü uzun vadeli yatırım projelerine değil, kısa vadeli kredi vermeyi tercih etmelerinden dolayı makro ekonomik gelişmenin gecikmesi. Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde 1973 yılında İslam Konferansı Teşkilatınca icra edilen toplantıda, üye devletlerin finansman desteği ile iktisadi ve sosyal yönden kalkınmasına destek olacak bir bankanın kurulmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Nitekim, İslami Kalkınma Bankası 1975 yılında resmen kurulmuştur. Bu gelişme ile diğer İslami bankaların kurulmasına teknik açıdan destek sağlanarak yeni İslami bankaların kurulmalarına büyük destek sağlanmıştır (Yozgat 2010:16).

3- Faiz hassasiyetlerinden dolayı ellerindeki sermayeyi atıl bir şekilde tutan kimselerin tasarruflarının ülke ekonomisine kazandırılması amacıyla, faizle işlem yapan bankalarda dahil işlemlerini faizsiz bir şekilde yerine getiren kurumların kurulduğu görülmektedir (Aras ve Öztürk 2011:168).

1.4.3. Toplumsal (Sosyal) Nedenler

İslami bankaların kurulmasındaki etkenlerden biri de toplumsal nedenlerdir. Bir ülkede gelir bölüşümünün adil ve dengeli olması bireyler arasında huzurun ve sosyal barışın sağlanması açısından oldukça önemli bir etkidir. Faizsiz bankacılık sistemi ile, farklı gelir dağılımı dilimlerinde bulunan gruplar arasındaki eşitsizliğin azaltılması, özellikle büyük paraları ellerinde tutan grupların faiz ile daha da zenginleşerek emeğini arz eden bireylerin aleyhine işleyen adil olmayan düzenin yoksul kesim lehine giderilmesi hedeflenmektedir (Pehlivan 2016:300).

Adil bir ekonomik düzenin sağlanmasının yegâne yolunun riskin paylaşıldığı katılım ekonomisinden geçmektedir. Kapitalist düzenin gözü dönmüş zenginlerinin ellerinde bulundurdıkları imkânlar ile vahşi, ahlak dışı tutumlar ve yollar ile iktisadi yapıyı kendi sömürü düzeni haline getirmelerinden insanlığı kurtarmanın yegâne yolu insanlığın ahlakın ve adil bir hukuk düzeninin temelleri üzerinde inşa edilmiş İslam Ekonomisidir. İslam ekonomisi, insanlığı ve ahlaki değerleri ön planda tutarak oluşturacağı yeni zihin dünyasıyla, araç olması gereken şeylerin amaç olduğu dünyamızda insanlığa yeniden var oluş gayesini hatırlatacak, hırs ve ihtirasla dünyayı ve insanlığı tüketmekte olan kapitalist iktisadın karşısındaki gerçek anlamda ki yegane alternatif olarak tek çaredir (Hazıroğlu 2015:103).

1.5. Faiz Kavramı ve İslam İktisat Düşüncesinde Faiz Yasağı

1.5.1. Faiz Kavramı

Faiz, İslami kaynaklarda ribâ kelimesi ile ifade edilir. Arapça ribâ kelimesinin "*fazlalık, nema, artma, çoğalma, yükseğe çıkma, serpilip gelişme*" gibi sözlük anlamları bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle yapılan bir alışveriş veya borç işlemi sonucunda, ödemenin yapılacağı sürede geçecek olan zamana atfedilen değerden kaynaklı oluşan fazlalık, olarak ifade edilebilir. İslam fıkında faiz, ödünç olarak verilmiş olan bir paranın veya kıymeti bulunan bir malın belirli bir vade sonrasında belli bir fazlalık ile veya borç ilişkisinden doğan ve zamanında ödenmeyen borca ek süre verip verilmiş olan ek süre karşılığında alacağı fazlası ile geri istemenin veya alınmasının sonucunda ortaya çıkan fazlalığa, denir. (Özsoy 2000:110).

1.5.2. Faiz Yasağının Kişilere ve Toplumlara Sağladığı Faydalar

İslam dini faizi ve içerisinde faizin bulunduğu işlemleri kesin bir dille yasaklamıştır.

İslam alimleri bunun faydalarının bireysel değil toplumsal olduğuna vurgu yapmışlardır. Çünkü faizin herhangi bir toplumda normal bir durummuş gibi yer etmesi toplumun tamamında hissedilen zararlara yol açacaktır. Bu zarardan en büyük payı da kendisini bu ekonomik sıkıntılara karşı korumakta zorlanacak olan yoksul kesim alacaktır. İslam bilginleri faizin yasaklanmasındaki faydalarını şöyle açıklamaktadır: (Aypek 1988:47–48).

- Faiz yasağı haksız kazancı engeller

Ticaret sermaye riski, emek gücü veya her ikisi birden kullanılmak suretiyle gelir elde etme veya zarar etme riski olan bir durumdur. Oysa faiz paradan para kazanma işlemidir ve herhangi bir risk veya emek gücü sarf edilemeden elde edilen bir kazanç olduğundan İslam bilginleri bu durumu haksız kazanç olarak nitelemişlerdir.

- Ribânın yasak olması ataleti ortadan kaldırır.

Faiz ile para kazanma işlemlerinde, üretim ve ticari faaliyetlerde bulunmadan ve alın teri ortaya koyulmadan kazanç elde edilmektedir. Bu şekilde herhangi bir girişimde bulunmadan elde edilen kazanç bireyi tembelliğe alıştırmaktadır. Aynı zamanda üretimden ve yatırımlardan birikmiş tasarrufların çekilmiş olmasından dolayı toplumdaki iş imkânlarını azalttığından istihdamı engellemektedir. Bu durum işsizliğin artmasına sebep olduğundan toplumsal düzeni kaosa sürüklemektedir (Hazıroğlu 2015:35).

- Ribânın yasak olması kardeşlik ve yardımlaşma duygularını pekiştirir.

İslam dini Müslümanların bir tarağın dişleri gibi olduğunu belirterek onların kardeş oluşunu ifade etmekte ve birbirleri arasında yardımlaşmalarını tavsiye etmektedir. İslam dini borç verildiği zaman karz-ı hasen yani en güzel şekilde borç verilmesini, hatta borçlu ödeme güçlüğü çektiğinde imkân dahilinde alacaktan feragat edilmesinin övgüye değer bir davranış olarak nitelemektedir. Oysa faiz bu kardeşlik duygularını zedelemekte ve zaten sıkıntıda olan kişileri daha fazla sıkıntıya soktuğundan toplumdaki dayanışma duygusunu ortadan kalkmasına sebep olmaktadır.

- Faiz yasağı fakirin daha da fakirleşmesini engeller
- İslam dini faizi yasaklamakla kalmamış aynı zamanda zekâtı emretmiş ve sadaka vermeye teşvik etmiştir.

Bu, paranın zenginlerin elinde birikmesinin önüne geçmek ve fakirlerinde gelir dağılımından faydalanmasını sağlamak içindir. Bu durumda gelir zenginden fakire doğru bir akış içerisinde. Ancak faizle borç veren kişi borç almak zorunda kalan kişiden kendisine doğru bir akış gerçekleştirmiş olduğundan paranın akış yönü daha fakir olandan daha zengin olana doğru olacaktır. Bu İslam'ın gerçekleşmesini istediği duruma aykırıdır. Faiz bireysel anlamda kişinin harama düşmesine sebep olmakla birlikte asıl zararı sosyal yapıya vermektedir. Çünkü faiz, zenginin gittikçe artan bir zenginliğe ulaşmasına, fakirlerin ise daha fazla yoksullaşmasına neden olmaktadır. Faiz sistemi içerisinde gelir dağılımındaki zengin ile yoksul arasındaki eşitsizlik gittikçe derinleşmekte ve adeta uçuruma dönüşmektedir.

1.5.3. Faiz Kavramı Üzerine Yapılan Tartışmalar

Ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan faiz mefhumu hakkındaki tartışmalar ilk çağlardan itibaren başlamıştır. MÖ yaşamış olan tarihin en ünlü filozoflardan Eflatun ve Aristo da kendi yaşadıkları dönemde faize karşı tavır almış ve bunun haksız bir kazanç olduğunu belirtip eleştirmişlerdir. Eflatun'a göre para amaçlanması gereken bir servet değil yalnızca servet edinme aracı olmalıdır. Aksi halde para kazanma toplumda bir araç olmaktan çıkıp amaç haline gelirse faiz yaygınlaşacaktır. Bu durum gelir dağılımındaki adaleti sarsıp toplumdaki gelirin az sayıda zenginin elinde birikmesine ve fakirlerin çoğunluğu oluşturmaya neden olacağından toplum olarak herkesi felakete sürükleyecektir (Özsoy 2012:110).

Aristo'ya göre ise para kazanmak doğal ve doğal olmayan yöntemler olmak üzere ikiye ayrılır. Buna göre doğal yöntemler örneğin avcılık, çiftçilik vb. uğraşlar sonucunda para kazanmak iken, doğal olmayan yöntemler ise paranın ortaya çıkmasındaki temel sebep olan mübadele aracı olduğunu unutup paradan para kazanma yöntemleridir. Aristoteles'e göre faizcilik; “En çok tiksinimeyi hak eden para kazanma yöntemidir. Çünkü bu yolla elde edilen gelir, paranın mübadele aracı olarak kullanılma amacına aykırı olarak faiz, paranın kendi zatından kaynaklanan bir artıştır ve bu paranın ortaya çıkış amacına aykırı bir durumdur. Dolayısıyla da doğal para kazanma yöntemlerine en aykırı gelir elde etme yöntemi faizdir” diyerek faizi ve faizciliği olumsuz yönden eleştirmiştir (Aktepe 2010:14).

İslam dini faiz konusunda son derece net ifadeler kullanarak hiçbir açık kapı

bırakmayacak şekilde yasaklandığını belirtmiştir. İslam alimleri de dinin gereği olarak bilhassa Müslümanlar genelde ise tüm insanları bu konu hakkında uyarmışlar ve faizin yalnızca bireyin zararına değil toplumsal bir ifsada yol açacağını belirtmişlerdir. Alimler faizin haram olduğu konusunda icma etmekle birlikte sınırları ve doğurduğu hukuki sonuçlar hakkında ihtilaf etmişlerdir.

İslam alimlerinin bir kısmına göre, faiz her çeşidi ile haram olmakla birlikte, faiz ile ilgili Kuran ayetleri ve hadislerdeki şiddetli tehditlerden ötürü, dolaylı yoldan faize yol açabilecek işlemler ile içerisinde faiz şüphesi barındıran işlemler de yasaktır. Zaruri durumlardan olan hayati bir tehlike olma durumu ise mübah sayılmasının tek istisnasıdır. Diğer bir kısım alimlerimize göre ise; faize sebep olabilecek veya içerisinde faiz şüphesi bulunan işlemleri faizli işlemler ile aynı derecede haram saymak doğru değildir. Bu alimlerimize göre; asıl faiz "ribe'n-nesie" yani vadeli işlem sonucunda ortaya çıkan fazlalık bizzat faizdir. Peşin alışverişler sonucunda ortaya çıkan faiz ise bizzat faiz değil, içerisinde faiz şüphesi bulundurduğundan dolayı haram sayılmıştır. Buna göre dolaylı yoldan faiz olan yani içerisinde faiz olma şüphesi barındıran işlemlerin haramlığı bizzat kendisi faiz olan işlemin haramlığından daha hafiftir. Bu görüşü savunanların yapmış olduğu çıkarıma göre, vade sebebiyle oluşan faiz ancak zorunlu hallerde caiz olması mümkün iken, ribe'l fadl yani aynı iki mal takas edilirken ölçülerindeki farktan ötürü ortaya çıkan faiz ise ihtiyaç halinin ortaya çıkması durumunda da caiz olabilir (Bardakoğlu 2010:420).

1.5.4. Vade Farkı

İslam dini faizi haram alışverişi helal kılmıştır. Bu nedenle paranın borç verilip belli bir vade sonunda fazlası ile geri alınması haram kılınmıştır ve İslam alimleri arasında bu konuda herhangi bir ihtilaf yoktur. Ticari mallarda vadeli satış ile peşin satış arasında fiyat farkı olması konusunda ise İslam'ın ilk zamanlarından günümüze kadar süregelen bir tartışma söz konusudur. İslam fıkıh geleneğinde faiz belirli bir süre ile verilen borç sonunda ana paranın üzerinden alınan fazlalık, ticari malın vadeli satışını ise satılan malın karşılığında alınması gereken peşin ücretin vadeden dolayı daha yüksek bir ücretle satılması olarak tanımlamışlardır. Hanefi alimleri de dahil alimlerin cumhuriyet ticari malların satımındaki vadeden dolayı oluşan farkın caiz (meşru) olduğu görüşündedirler (Bardakoğlu 2010:423).

İslam Dinine göre alışverişin peşin ya da vadeli olması arasında fark yoktur ve alışverişin her iki şekilde yapılması da meşru görülmüştür. İslam'a göre peşin satışlarda kar koyup satmak mübah olduğu gibi, vadeli olarak yapılacak satışlarda da kar koymak caizdir. Hatta vadeli satışlarda peşin satışa göre, enflasyon ve paranın belli bir süre ticarete kullanılamayacak olmasından ötürü bir miktar daha fazla kar koyulabilir. Örneğin peşin satışlarda %15 olarak belirlenen kar, vadeli olarak satıldığında %25 olarak belirlenmesi dinen mübah görülen bir alışveriştir. Şöyle ki; bunun alışveriş yapılırken en başından belirlenmesi gerekir ki peşin veya veresiye olacak alışverişte fiyatlar anlaşıldıktan sonra akit tamamlanmış olur. Ancak; satıcı, bu vade tayin edilirken belirlenecek olan vade farkı karını, piyasadaki kredi faizleri baz alınarak müşteriye de sanki bu kredi kullandırılıyormuş gibi düşünmemeli veya vade farkından dolayı oluşan fiyat farkı için böyle bir izlenim uyandırmamalıdır. Ameller niyetlere tabi olduğundan, bu konuya bilhassa özen gösterilmelidir (Döndüren 2014:879).

Günümüz ticari alışverişlerde, vadeli satılan malların hesaplanma biçimleri dikkate alındığında, bunun İslam fıkıhındaki tanımlamaya göre, faiz şüphesinden uzak olduğunu söyleyebilmek pek de olası değildir. Vade sebebiyle alınan fazla ücretin; beklenecek süre zarfında yükselecek maliyetlere karşı enflasyondan korunmak için bir tedbir, bir kısmının ise beklemenin, borçlunun borcunu ödeyememe riskinin ve satılan malın peşin karşılığından mahrum kalınması gibi sebeplerden ötürü caiz olacağını iddia etmek belli ölçülerde doğru olacaktır. Yalnız, günümüzde ticari malların satımında hesaplanan vade farkı oranları ile piyasadaki aylık faiz oranlarının hemen hemen birbirine paralel olması, işlemlerde faiz şüphesi olabileceği göz ardı edilemeyecek bir hal almıştır (Bardakoğlu 2010:423).

1.5.5. Faizsiz Bankacılık

Faizsiz banka, İslam dinine mensup harama düşmek endişesiyle faizden uzak duran bireylerin, finansman ihtiyaçlarına cevap verebilmek, birikimlerini değerlendirebilmeleri ve günümüz bankacılık işlemlerinden yararlanmalarını faizsiz bir şekilde sağlayabilmek amacıyla, faizle işlem yapan geleneksel bankacılık sisteminin alternatifi olarak kurulan finansal kurumlardır (Battal 1999:3).

İslam anlayışına göre faizsiz banka, geleneksel bankacılığın faiz temelleri üzerine inşa edilmiş yapısına karşın, İslam'ın emir ve yasaklarına uygun olarak faaliyet gösteren

kurumlara denir. Bu bankalar konvansiyonel bankacılık sisteminde garanti edilen faiz geliri yerine işlemlerini kar zarar ortaklığı ve peşin alıp vadeyle karlı satım yapmak suretiyle yerine getirirler (Yozgat 2010:14).

İslami bankacık için kullanılan bir diğer isim de katılım bankacılığıdır. Katılım bankacılığı ismi, bankanın ve mudilerinin kara ve zarara katılma modeli göz önüne alınarak uygun görülmüş bir isimdir. Buna göre katılım bankaları, faizsizlik prensiplerine göre bankacılık işlemlerini yerine getiren, kara ve zarara katılım esasına göre topladığı fonları, sermaye-emek ortaklığı, sermaye-sermaye ortaklığı, murabaha ve finansal kiralama yöntemleri ile fon kullandırarak gelir elde eden bankacılık sistemidir. Bu bankalar, toplanan fonları, faiz ile borç veremezler ve ticaret ve sanayi alanlarında kullandıkları fonlar ile oluşan kar veya zararı mudileri ile önceden belirlenmiş orana göre paylaşırlar (Bozkurt 2019:29–30).

Modern anlamda bir finansman kurumu olarak faizsiz bankacılık 1963 yılında Mısır'ın Mit-Ghamr kasabasında "Tasarruf Bankası" adıyla Ahmet en-Neccar tarafından kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası ise Türkiye'nin de kurucu ortaklarından olduğu, halkının çoğunluğunu Müslümanların teşkil ettiği üye ülkeler tarafından 1975 yılında üye ülkelere faizsiz finansman desteği sağlanması amacıyla kurulmuştur (Ersoy vd. 1987:12).

Tablo 2'de Faizsiz bankacılık sisteminin gelişme süreci özetlenmiştir:

Tablo 2: İslami Bankacılık Gelişim Süreci

	1960-1970	1970-1980	1980-1990	1990-2000	2000-
Kurumlar	Tasarruf Bankaları	+Ticaret ve Yatırım Bankaları	+ÖFK, Tekâfül Şirketleri	+Varlık Yönetim Şirketleri, Aracı Kurumlar	+Elektronik Bankacılık
Ürünler	Karz-ı Hasen Mudarebe Müşareke	+Selem	+Ticari Bankacılık Ürünleri, Katılım Hesapları, Tekâfül	+Yatırım Fonları, İslami Bonolar, Hisse Senetleri	+Şeriat'a uyumlaştırılmış ürünler
Bölge	Müslüman Ülkeler (Körfez)	+Müslüman Ülkeler (Ortadoğu)	+Asya Pasifik, Türkiye	Aynı Bölgeler	+Avrupa, ABD

Kaynak: (Kalaycı 2013:54)

Faizsiz bankacılığın büyüyen ivmesini gören birçok finansal kurum ve büyük sermaye sahipleri de faizsiz bankacılık modelinde faaliyetlere başlamışlardır. Öyle ki batılı ülkelerin uluslararası dev finans kurumları dahil kendi bünyelerinde faizsizlik esasına uygun çalışan birimler kurmuşlardır. Bunların arasında; Citibank, HSBC, Goldman Sachs, Union Bank of Switzerland sayabiliriz. Bu kurumların bazıları faizli işlemlerin yapıldığı bazı banka şubelerinde içerisinde faizsiz işlemler yapan pencereler açarken kimisi de yan kuruluş olarak içerisinde sadece faizsiz işlemler yapılan bankalar kurmuşlardır. Körfez ülkelerinin başı çektiği faizsiz bankacılık ve finans kurumları, günümüzde ülke mevzuatları buna uygun olan bazı ülkelere birçok konvansiyonel banka da faizsiz bankacılık modeline yönelmekte oldukları görülmektedir (Aras ve Öztürk 2011:168).

1.5.6. İslamiyet'te Faiz

Faiz, alışveriş akitlerinde iki taraftan biri yararına zorunlu kılınan üretim, emek vb. karşılığı olmayan karşılıksız fazlalıktır. İslam'da haram sayılan bu karşılıksız fazlalığın

biri, bedellerden birinin fazla olması sonucunda oluşan faizdir ki, buna ribe'n-nakd ya da ribe'l-fadl denir. Diğeri de vadeden dolayı tahakkuk ettirilen fazlalıktır ki, cahiliye ribâsı olarak bilinen bu faiz çeşidi ribe'n-nesie olarak da ifade edilmektedir. İslam dininin fakihleri haram olan karşılıksız fazlalığın bu iki konuda gerçekleşeceği hususunda ittifak halindedirler (Bayındır 2015:176–77).

Ribe'n-nesie (Cahiliye Ribâsı): Cahiliye ribâsı "vadeli" işlemler ile ilgilidir. Verilen bir borç karşılığında anlaşımanın başında bir fazlalık talebinde bulunmak ya da verilen borcun vadesi dolduktan sonra borcunu ödeyemeyecek durumda olan kişiye tekrar süre vermek karşılığında borcun miktarını artırmaktır (Aktepe 2017:53).

İslam fakihleri Allahu Teala'nın Kur'an da yasaklamış olduğu faiz türünün ribe'n-nesie (cahiliye ribâsı) olduğu konusunda görüş birliğindedir. Kur'an-ı Kerim'deki faiz hakkında inmiş olan ayetleri 4 farklı gruba ayırabiliriz. Faiz hakkında inmiş olan 7 ayet 4 farklı zamanda indirilerek faiz yasağı Allahu Teala'nın diğer bazı meselelerde olduğu gibi faizi de tedrici olarak yasaklamıştır (Özsoy 1995:110–26). Bu ayetler:

1- "İnsanların malları artsın diye alıp verdiğiniz faizler, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını umarak verdiğiniz zekâtlar ise, işte kat kat arttırılacak olanlar bunlardır" (Rum Suresi, 30/39).

2- "Ondan nehyedildikleri halde faiz almaları ve insanların mallarını haksız yere yemeleri nedeniyle (kendilerine daha önce helal ve temiz kılınmış şeyleri onlara haram kıldık) ve içlerinden inkara sapanlara acıklı bir azap hazırladık" (Nisa Suresi, 4/161).

3- "Ey iman edenler, faizi kat kat artırılmış olarak yemeyin. Ve Allah'tan sakının, umulur ki kurtulursunuz" (Al-i İmran Suresi, 3/130).

4- "Faiz (ribâ) yiyenler, ancak şeytan çarpmış olanın kalkışı gibi, çarpılmış olmaktan başka (bir tarzda) kalkmazlar. Bu, onların: "Alım-satım da ancak faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alış-veriş helal, faizi haram kılmıştır. Kime Rabbinden bir öğüt gelir de (faize) bir son verirse, artık geçmiş kendisine, işi de Allah'a aittir. Kim (faize) geri dönerse, artık onlar ateşin halkıdır, orada sürekli kalacaklardır. Allah, faizi yok eder de, sadakaları artırır. Allah, günahkar kafirlerin hiçbirini sevmez. Ey iman edenler, Allah'tan sakının ve eğer inanmışsanız, faizden artakalanı bırakın. Şayet böyle yapmazsanız, Allah'a ve Resulüne karşı savaş açığınızı bilin. Eğer tevbe ederseniz, artık sermayeleriniz

sizindir. (Böylece) Ne zulmetmiş olursunuz ne zulme uğratılmış olursunuz."
(Bakara Suresi, 2/275-276, 278-279)

Bu çeşit faiz hakkında Hz. Peygamberimiz (s.a.v) Efendimiz, Veda Hutbesinde şöyle buyurmuştur: Cahiliyye devri ribâsı (ribe'n-nesie) kaldırılmıştır. Bu hususta ilk olarak (amcam) Abbas b. Abdulmuttalib'in faiz alacaklarını kaldırıyorum. Cahiliyye devri ribâsının tamamı kaldırılmıştır (Özsoy 1995:113).

Başka bir Hadis-i Şerif'te ise şöyle buyurmuştur: Faiz ancak veresiyede olur (Özsoy 1995:114).

Ribe'l-fadl (Ribe'n-nakd): Fazlalık ribâsı, faiz uygulamasına uygun malların (ribevi yani ölçü veya tartı ile alınıp satılan mallar) alışveriş esnasında aynı cinsten malların değişimi yapılırken birinin diğerinden fazla olmasına denir. Örneğin 10 kg kaliteli hurma ile 15 kg kalitesiz hurmanın değişiminde oluşan 5 kg'lık farkın karşılığı yoktur ve fazlalık faizi olarak adlandırılmaktadır. Bunların değişimi yerine birisi belli bir bedelle satılır ve diğeri de yine belli bir bedel parayla satılırsa o zaman faiz durumu ortadan kalkar (Aktepe 2017:53).

İslam fakihlerinin cumhuru Ribe'l-fadl'ı faiz olarak tanımlamakla birlikte bu faiz çeşidinin mahiyeti hakkında ihtilaf etmişlerdir. Fukahâdan bir kısım ise peşin alışverişlerde faizin olmadığını faizin ancak vade ile olacağını ileri sürmüşlerdir (Aktepe 2017:54). Bu konuya Kur'an-ı Kerim'de direk olarak temas edilmemiş ancak Hz. Peygamberimiz (s.a.v) tarafından beyan edilen hadisler mevcuttur. Alimler hadislerin kastettiği hakkında ihtilaf etmişlerdir.

Konu ile ilgili bazı hadis-i şerifler şöyledir: "Eşya-yı sitte" hadisi olarak meşhur olan hadiste: "Altın karşılığında altını, gümüş karşılığında gümüşü, buğday karşılığında buğdayı, arpa karşılığında arpayı, hurma karşılığında hurmayı, tuz karşılığında tuzu misli misline, eşit miktarda ve peşin olarak satın. Bunlardan biri diğer cins ile mübadele edilince değişimin peşin olması şartıyla bedellerin miktarını istediğiniz gibi tespit edebilirsiniz" (Kiracı 2018:2).

Hz. Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen hadiste: "Hurma hurmayla, buğday buğdayla, arpa arpayla, tuz tuzla, eşit miktarda ve peşin olarak mübadele edilir. Kim miktarı artırır yahut fazlalık isterse, faize girmiş olur. Ancak cinslerin değişmesi hali müstesna" (Kiracı 2018:2).

Bir diğerk Hadis'te Ebu'l-Minhal şöyle rivayet ediyor: Ortağım (panayır) mevsimine kadar yahut hac mevsimine kadar veresiye gümüş sattı. Sonra gelip bana bunu haber verdi, uygun olmadığını söyledim. 'Ben onu sattım hiç kimse yadırgamadı' dedi. Bunun üzerine Bera b. Azib'e gidip, durumu O'na sordum. Dedi ki, Peygamber Efendimiz Medine'ye geldiğinde biz böyle alım satımlar yapıyorduk. Bize dedi ki, 'peşin olursa bir zararı yok, ama veresiye olursa bu ribâdır'. Sen Zeyd b. Erkam'a git, O benden daha büyük bir tüccardır. Ben de gittim, O'na sordum, aynı şeyi söyledi." (Özsoy 1995:113).

Peygamber Efendimiz (s.a.v) devrinde altının Dinar olarak ifade edilmekte, gümüşün para birimi Dirhem idi. Bu değeri madenlerin kendi cinsleri ile alım satım yapılması gerektiğinde, haksız bir durumun kazancın ortaya çıkmaması için tartılmak suretiyle işlemin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu kadar değerli olan bir madenin, üzerinde herhangi bir işçilik yapılmaksızın sırf mübadele işleminden doğan fazlalık olması halinde reel faiz söz konusu olmaktadır. İslam'ın getirmiş olduğu bu ribâ yasağı, değeri itibari değil kendi öz madeninden olan sağlam paranın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Haybem savaşı sonrasında elde edilen ganimetler pay edildikten sonra, Hz. Fudale bin Ubeyd (r.a) kendi payına düşen ganimetin bir kısmı olan 12 dinar ile altın ve boncuk dizili olan bir kolyeyi başka birinden satın aldı. Hz. Fudale kolyeyi satın aldıktan sonra altınları ayırıp tarttığında sadece altınların bile 12 dinardan fazla olduğu görünce bu alışverişten şüphelenip, konuyu Peygamber Efendimize arz etmiştir. Peygamber Efendimiz kolyede bulunan altınların hem cinsi olan dinar ile satın alınacaksa ayrı tartılarak tam karşılığında dinar olarak ödenmesini ve boncuklara da takdiri bir fiyat belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü eğer altınlar ayrılarak satılacak olsaydı, satan kişi 12 dinardan fazla tuttuğunu göreceğinden daha yüksek bir fiyat isteyecekti (Bayındır 2015:181–82).

Hanefi mezhebinin büyük alimi ve Abbasi devletinin atamış olduğu ilk baş kadı olan Ebu Yusuf'a göre; altın ve gümüş paranın yanında 'felç' diye isimlendirilen ve maden değerlerinin çok üzerinde itibari olarak değer kazanmış bakır, nikel veya kalaydan mamul paralar, altın veya gümüş gibi sağlam para sayılamaz. Bundan dolayı bu paralarla alınacak olan borç işlemlerinde, borç ödemesinin yapılacağı günde hesabın itibari para olan bu felçlere göre değil de, endeksli olduğu altına veya gümüşe göre yapılması sonucunda oluşan değer farkı faiz kapsamına girmez. Günümüz şartlarında yüksek enflasyon durumlarından dolayı çok ciddi değer kayıpları yaşayan itibari olan

kağıt paralarda alınan borçların geri ödemesi yapılacağı zaman altın gibi sağlam bir paraya endekslenerek hesaplanarak borç verenin yaşadığı değer kaybının önüne geçilmesi için yapılan bu işlemin faizli işlem kapsamına alınmaması hakkaniyete daha uygun düşecektir (Döndüren 2014:869).

BÖLÜM 2: GELİR DAĞILIMI

2.1. Gelir ve Gelir Dağılımı

Konuya başlamadan önce gelir ve gelir dağılımı ile ilgili tanımları yapmak yerinde olacaktır. Gelir dağılımı konusu ile ilgili çok çeşitli ölçüm araçları vardır ve bu konu oldukça ihtilaflıdır. Konuyla alakalı çok fazla tanım olmakla beraber bazılarına yer verilecektir.

Gelir, herhangi bir kişinin üretim araçlarını kullanarak başkaları için meydana getirilen nesnel çıktıların veya hizmetlerin sonucunda sağlanan para veya para ile ölçme imkânı olan değer olarak nitelendirilebilir. Buna göre gelir çok çeşitli faktörlerin kullanılmasıyla ortaya çıkabilir (Gençler 2017:20). Ülkemizde gelirin tanımı, *"bir gerçek kişinin, bir takvim yılı içerisinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarı şeklinde yapılmaktadır."* 22.07.1998 tarihli 4369 sayılı Kanunda da *"gerçek kişilerin tasarruf veya harcamalarına kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve iratların tutarı"* gelir olarak nitelenmektedir (Kubar 2011:228).

Gelir dağılımı kavramı bir ülke için kullanıldığında kastedilen, ülkede ki karar mercileri tarafından belli bir dönemde ekonomi içerisinde oluşan gelirin ne ölçüde dağıtıldığıdır (Karaman ve Özçalık 2007:26). İktisadi anlamda ise gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir dönem içerisinde yaratılan milli hasılanın kişiler, gruplar ve üretim faktörleri arasında dağıtılmasıdır (Aktan ve Vural 2002:1). Gelir dağılımı bir ülkede ki refah durumunu etkileyen sosyal değişkenler ile de ilişkilidir. Gelir dağılımının daha adil olduğu ülkelerde insanların barınma, beslenme vb. ihtiyaçlarına daha rahat ulaştığı ve sosyal adaletin daha iyi sağlandığı görülmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde ise, toplum içerisinde ayrılmaların olduğu ve kötü eğitim, sağlık, beslenme gibi koşullar içerisinde yaşamak zorunda kaldıkları görülmektedir (Karaman ve Özçalık 2007:26).

Herhangi bir ülkenin ekonomisi değerlendirilirken farklı göstergeler baz alınır ve bunun sonucunda gelişmişlik düzeyine karar verilmeye çalışılır. Bu değerlendirme yapılırken en önemli gösterge gelir dağılımındaki adalet ölçütüdür (Gençler 2017:20).

Ekonomi içerisindeki bireylerin yapacağı harcama gelirden doğan bir fonksiyon olduğu için adil gelir dağılımı harcamanın efektif talep düzeyini yükseltecek, bu efektif talebin

düşüklüğünden kaynaklanan krizlerin yaşanması engellenmiş olacaktır. Dolayısıyla adil gelir dağılımı fiyat istikrarının korunmasını da sağlayacaktır (Çiçek 2019:52).

2.2. Gelir Dağılım Türleri

Gelir dağılımı ile ilgili yapılan araştırmalar konusunda yaşanan en önemli sorunların başında eldeki verilerin karşılaştırmasında yaşanan zorluklar gelmektedir. Araştırmanın veya yönteminin farklı oluşu, ülkeler arasındaki farklılıklar karşılaştırma sırasında yaşanan sorunlardandır (Kesbiç 1998:181).

Gelir dağılım türlerini dört ana başlık altında incelenebilir. Bireysel olarak da ifade edilebilen kişisel gelir dağılımı ile fonksiyonel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımı olarak ifade edilebilir.

2.2.1. Kişisel (Bireysel) Gelir Dağılımı

Bireysel gelir dağılımı ilk olarak Pareto'nun 1895 yılında vergi istatistikleri ile ilgili çalışmasına dayanır. Pareto bu çalışmada, zaman içerisinde ortaya çıkan değişimlerin tabiat kanunlarına uygunluğu ile meydana gelen durumun sebeplerini sosyolojik yönden ele almaya çalışmıştır (Gençler 2017:26).

Bir ülke ulusal gelirinin o ülkede yaşayan bireyler arasında nasıl paylaşım gösterdiği, bireysel gelir dağılımı olarak ifade edilir. Bu dağılım türünde gelirin yalnızca büyüklüğüne (miktarına) bakılır. Gelirin kaynağı ve hangi kalemlerden oluştuğu ile ortaya çıkan ekonomik unsurlar önemli değildir ve dikkate alınmaz. Gelirin bireyler arasında nasıl dağılım gösterdiği önemlidir. Bu dağılım türünde genellikle %20'lik olmak üzere ülke nüfusu beş eşit parçaya ayrılır ve her bir %20'lik dilimin milli hasıladan almış olduğu pay ölçülerek yüzdelik dilimler kendi arasında karşılaştırılır (Aktan ve Vural 2002:2). Bu ölçüm sonucunda ulusal gelirden en çok payı alan yani en zengin olan %20'lik dilim ile en az payı alan yani en yoksul kesim olan %20'lik dilim arasındaki oranın çok yüksek olması, gelir dağılımında adaletsizlik olduğu şeklinde yorumlanır. Bireysel gelir dağılımının adil ve dengeli olması çok önemlidir. Çünkü bireyler arasındaki gelir dağılımındaki dengesizlikler toplumdaki refah ve ekonomik zenginlikteki adaletsizliği arttıracığından, toplumda sosyal barış ve adaleti bozacaktır (Özateşler 2000:347–48).

2.2.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Ulusal gelirin üretilmesi aşamalarında katkıda bulunan faktörlerin süreç sonunda elde edilen hasılanın bu aşamalarda katkıda bulunan faktörler tarafından paylaşılmasına işlevsel gelir dağılımı denir (Bilen, Mahmut - Yumuşak 2000:79). Diğer adıyla işlevsel gelir dağılımı olarak da bilinen fonksiyonel gelir dağılımında emek sahibinin emeğinin karşılığında ulusal gelirden aldığı paya ücret, sermayedarların aldığı paya faiz, doğal kaynak sahiplerinin bundan elde ettiği kazanç için aldığı paya rant ve müteşebbislerin girişimlerinden doğan üretimleri için aldığı pay kar olarak ifade edilmektedir (Dinler 2020:296). Bu gelir dağılımındaki amaç, milli gelirden pay alan sosyal sınıfların aldığı gelirin oranını belirlemektir. Bireysel gelirde gelirin miktarı önem arz ederken, fonksiyonel gelir de ise gelirin kaynağı önem arz etmektedir.

2.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı, bir ülke ekonomisinde üretilen toplam hâsılanın, üretimi yapan sektörler göre dağılımını gösterir (Aktan ve Vural 2002:2). Ekonomide ki tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin aldıkları payların oranının ölçüldüğü sektörel gelir dağılımı ülkenin gelişmişlik düzeyi ile ilgili yorum yapabilme olanağı verir (Altıntaş 2017:16). Gelişmiş ülkelerde en büyük payı hizmet ve sanayi sektörü alırken, tarım sektörünün aldığı pay oran olarak oldukça düşüktür. Az gelişmiş ülkelerde ise tarım sektörünün payı hizmet ve sanayi sektörünün payından oran olarak daha fazladır (Işık 2006:123). Buna göre sektörel gelir dağılımı ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle ilgili bize genel bir fikir sunması açısından önemlidir.

2.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı bir ülke coğrafyasında ki farklı bölgelerin yaşayan bireylerin üretilen gelirden aldığı payı gösterirken aynı zaman da ülkede ki farklı coğrafi bölgelerin birbirine kıyasla gelişmişlik düzeyini göstermesine olanak sağlar (Aktan ve Vural 2002:2). Gelişmiş ülkelerde coğrafi bölgelerin gelirden aldığı pay daha adil ve birbirine yakinken, az gelişmiş ülkelerde coğrafi gelir dağılımındaki adaletsizlik daha fazladır. Ülke sınırları içerisinde sanayi ve iş olanakları belirli bölgeler de yoğunlaştığında bu durum bireylerin oraya göç etmesine sebep olmakta bunun sonucunda da bölgesel gelir dağılımı daha da artmakta, çarpık kentleşme ile birlikte

buralarda ki yaşam kalitesi olumsuz etkilenmektedir (Çiçek 2019:55).

Sonuç olarak gelir dağılımındaki eşitsizliği tek başına ele almak yerine bu eşitsizliğin ortaya çıkmasına neden olan ekonomik ve sosyal faktörlerin ortaya koyduğu eşitsizlik

2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Kavramı

Gelir dağılımı eşitsizliği dünyadaki herhangi bir ülke veya bölgede veya tüm dünyada gelir grupları arasında oluşan farklılık seviyelerini, kişilerin veya sosyal grupların gelirlerinin arasındaki farkın orantısız olması olarak açıklanmaktadır. Gelir dağılımı (bölüşümü), bir ülke milli ekonomisi dahilinde belli bir zaman dilimi süresince üretilmiş olan mal ve hizmetlerden elde edilen gelirin üretim sürecine dahil olan faktörler tarafından pay edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre gelir dağılımı eşitsizliği de üretim sürecine dahil olan faktörlerin üretilen toplam gelirin bölüşümünde eşit olmayan oranlarda pay almaları durumuna denilmektedir. Bir ülkedeki oluşan toplam hasıladan o ülke nüfusunun büyük bir kısmının milli gelirden düşük bir pay alıyor olması bu kesimin sosyal refah devleti anlayışının gerekliliği olan sağlık, beslenme, barınma, eğitim vb. en temel ihtiyaçlar olarak görülen hizmetlerden yüksek pay alan kesimlere göre daha az faydalanabildiğini göstermektedir. Bu durum da gelir dağılımı eşitsizliğini işaret eden göstergelerdendir (Erçakar ve Güvenoğlu 2019:39).

2.4. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler

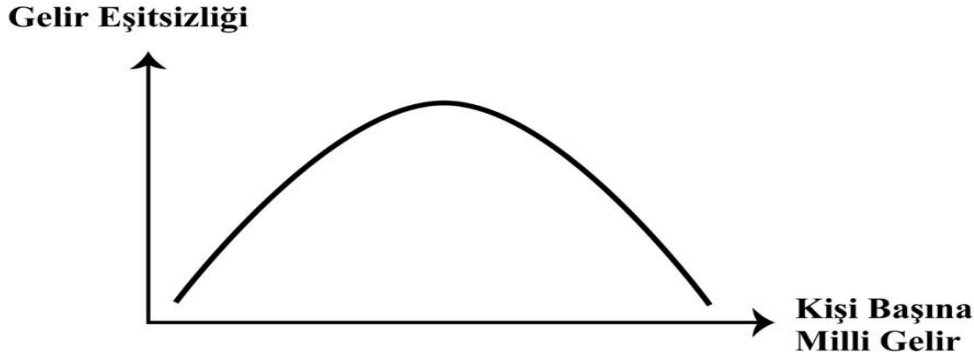
Bir ülke toplumunun ürettiği gelirden tüm faktörlerin adil bir şekilde pay alması istenilen temel bir haktır. Adil bir gelir bölüşümü her ülke ekonomisinin en temel hedeflerinden biridir (Altıntaş 2017:9). Bununla birlikte, herhangi bir ülkedeki tüketici unsurlarının, şirketlerin ve hükümetlerin almış oldukları birçok kararlar gelir dağılımının şekillenmesinde etki etmektedir. Bundan ötürü gelirdeki paylaşımı belirleyen tek bir unsurdan bahsedilemez. Bazı temel faktörler gelir dağılımı üzerinde etkili bir role sahip olmakla birlikte bu unsurları keskin çizgilerle birbirinden ayıracılabilmek mümkün olamamakta ve günümüz koşullarındaki ekonomilerin birçoğunda, gelir paylaşımındaki adaletsizlik farklı boyut ve yoğunlukta olmaktadır (Pişkin 2008:69). Gelir dağılımına etki eden unsurlar çok çeşitli olmakla birlikte bu unsurlar gelir dağılımının paylaşımında ortaya çıkan eşitsizliğin sebeplerine de açıklık getirmektedir.

2.4.1. Küreselleşme

Gelir dağılımını etkileyen faktörler arasında hakkında en çok tartışılan konuların başında küreselleşme gelmektedir. Ülkeler küreselleşme eğilimine girdikleri süreçte dünya ekonomisi ile gittikçe artan oranda bütünleşme içerisine girmektedir. 1980'li yıllardan sonra siyasi kutupların yıkılması ile başlayan, ülkelerin küresel ticaret ağlarını oluşturmaları ve ülke içindeki yerli üreticiyi koruyan düzenlemelerin ithalat lehine güncellenmesi ile ülkeler ithalatta daha neo-liberal bir iktisat politikası benimsemişlerdir (Pişkin 2008:56). Küreselleşme süreci ile artan ekonomik bütünleşmede ticaretin ve yatırımın önünde engel olabilecek unsurların ortadan kaldırılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle küreselleşme sürecinde hızlı ve yüksek büyüme hedeflerini yakalamaya çalışıp geliştirmekte olan ülkeler seviyesine çıkmak için çabalayan geliştirmekte olan ülkelerde de uygulamaya konulan neo-liberal ekonomik politikalar ile birlikte büyüme öncelikli hedef haline gelmiş gelir dağılımındaki adaleti sağlama, dengeli kalkınma gibi ekonomik politika hedefleri öncelikler arasında çıkarılmış (Arslan 2013:48). Bu dönemdeki uluslararası kuruluşların verileri arasında birtakım farklar olmasına rağmen; gelir dağılımının milli geliri oluşturan gruplar arasında adil olmayan ve haksız bir durum oluşturması sonucunda ülke içinde gelir dağılımındaki dengenin bozulduğu yönündedir.

2.4.2. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkili iki kavram olmakla birlikte büyümenin gelir dağılımına olan etkisi üzerine yapılan çalışmaların bir kısmında gelir dağılımındaki adaleti artırdığı bazı çalışmalarda ise gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı sonucuna varılmıştır. Ancak büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi literatürde ilk defa 1955 yılında Simon Kuznets tarafından sistematik olarak incelenmiştir. Kuznets hipotezinde ülke ekonomisinin büyümesinde yaşanan artışların ilk safhalarında gelir dağılımındaki eşitsizliğin artarak devam edeceğini, ekonomik büyümenin ilerleyen safhalarında ise gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderek azalacağını öne sürmektedir. Bu ilişkiyi “Kuznets eğrisi” olarak adlandırılan eğri göstermektedir (Tosun 2016:25).

Şekil 3: Kuznets Eğrisi

Kaynak: (Tosun 2016:25)

Şekil 3'de görüldüğü üzere Kuznets eğrisi “ters-u” şeklinde seyretmektedir. Dikey ekseninde gelir dağılımı eşitsizliği, yatay ekseninde ise büyümenin göstergesi olarak milli gelirden kişi başına düşen paya yer verilmektedir. Kişi başına düşen milli gelir arttıkça ilk safhada eşitsizlik artma eğilimindeyken, gelir belli bir seviyeye ulaştıktan sonra ise eğri tepe noktası yapmakta ve gelir dağılımı eşitsizliği azalma eğilimine girmektedir.

Büyümenin ilk evrelerinde yalnızca toplumun yüksek gelir grubunda bulunan kesim tasarruf yapabilmekte, nüfusun en yoğun kısmını oluşturan en alt tabakadaki kesim ise ancak asli ihtiyaçlarını karşılayabilmekte ve tasarruf yapabilme olanağına sahip olamamaktadır. Bu evrede, yüksek gelirli kesim sermayenin kıt bir kaynak olmasından ötürü yaptıkları tasarruflar sonrası zenginlikleri elde edecekleri yüksek karlar sonrasında daha da artacaktır. Bu durum sonucunda gelir dağılımındaki eşitsizlik daha fazla artacaktır. Fakat büyümenin ileri evrelerinde kıt kaynak olan sermayenin bollaşması ile birlikte, düşük gelir grubunda bulunanlarda tasarruf yapabilme imkânına sahip olacak ve bu durumdan gelir sağlayabileceklerdir. Bu da gelir dağılımının zaman içerisinde düzelmesine sebep olacaktır. Ekonomik büyümenin zaman içerisinde oluşan bu farklı aşamalarında gelir dağılımı eşitsizliğinin ters-U şeklinde bir yol izlemesinden dolayı Kuznets'in hipotezi ters-U hipotezi olarak ifade edilmektedir (Çakmak ve Tosun 2017:35).

Robinson, Kuznets'in hipotezini geliştirdiği modelinde, ekonomik çarkın içinde faaliyet gösteren unsurların ilk zamanlarda büyük bir kısmının gelir dağılımı eşitsizliğinin daha

az olduğu tarım sektöründen oluştuğunu ve tarım sektöründe çalışan bireylerin kazançlarının diğer sektörlerde çalışan bireylere göre daha düşük olduğundan gelir dağılımının da bu sektörde daha dengeli olduğunu belirtir. Kuznets'e göre ülkelerdeki işgücünün büyüme ile birlikte istihdamın tarımdan görece daha çok kazanç sağlanan sanayi ve kentsel sektöre doğru kayması ile birlikte bu iki sektörün milli gelirden aldığı paylar artacaktır. Bu sektörlerdeki kazançlar görece daha yüksek olduğundan kişi başına düşen gelirden yüksek olmasına karşın gelir dağılımı eşitsizliği çok daha yüksektir. Ayrıca bu sektörlerin payları büyümenin ilk safhasında arttıkça sermaye sahipleri tasarruflarından dolayı daha çok kazanma imkânına sahip olacak ve daha da zenginleşeceklerdir. Dolayısıyla, ekonomik gelişmenin ilk evrelerinde milli gelir artarken, gelir dağılımındaki eşitsizlikte bu duruma paralel olarak artış olduğunu söylenebilmektedir (Özdemir vd. 2011:440).

2.4.3. Nüfus Yoğunluğu ile Eğitim Düzeyi

İnsanların bir kısmının gelirden yeterli payı alamaması ve dâimi bir fakirlik içerisinde kalmasının sebeplerinden biri de bulunduğu bölgedeki nüfus yoğunluğunun fazla olmasıdır. Bunun sebebi emek faktörünün bollaşması sonucunda piyasa faktör gelirlerinden olan emeğin ücreti düştüğünden gelir dağılımı bozulma eğilimine girecektir. Nüfus yoğunluğunun sebeplerinden biri olan kırsal bölgelerden büyük şehirlere doğru yapılan göçler hızlı bir nüfus yoğunluğu oluşmasına sebep olacak ve bu durum istihdam sıkıntısını doğuracak ve emek için öden ücreti düşürecektir. Nüfus yoğunluğunun artması, o bölgede bulunanların özellikle toprak olmakla birlikte doğal kaynaklardan yararlanabilme imkânını düşürecek, refah düzeyinin olumsuz etkilenmesine neden olacaktır. Özellikle az gelişmiş ülkelerdeki oluşan hızlı nüfus artışı düşük gelirli bireylerin üretilen gelirden daha az pay alması sonucunda gelir dağılımındaki eşitsizliğin onların aleyhine bozulacağından yoksulluğun yaygınlaşmasına sebep olması kaçınılmaz bir durumdur (Uzun 2007:39).

Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arttıkça, nüfus artış hızları azalma eğilimine girer. Gelişme düzeyleri yükselen bu ülkelerin beşerî sermaye yatırımları yükselmekte, yapılan bu yatırımlar bireylerin eğitim düzeylerinin yükselmesine imkân sağlamaktadır. Eğitim seviyeleri daha yüksek olan bireylerden oluşan ise çocuk yapma eğilimi düşmektedir. Sonuç olarak, yeterli beşerî sermayeye sahip olmayan az gelişmiş

ülkelerde, kalabalık nüfusa sahip geniş aileler çoğunluktadır. İşsizliğin artmasına neden olan faktörlerden biri olarak nüfus artışı düşünüldüğünde, eğitim için yapılan yatırımların sonucunda nüfus artış hızı düşeceğinden, işsizlik oranına azaltıcı etkisi olur (Karacan 2017:52).

2.4.4. Enflasyon ve İşsizlik

Genel fiyatlar seviyesinde devamlı yükseliş olarak ifade edilen enflasyon, ekonomilerdeki istikrarsızlığın bir göstergesidir ve gelirin reel değerinde azalmaya sebep olduğundan satın alma gücünü azaltmaktadır. Gelirlerini fiyatlardaki artışlara karşı koruyamayan sabit ve düşük gelirli bireyler enflasyondan olumsuz yönde etkilemekte, bu durum gelir dağılımında bozucu etki oluşturmaktadır (Pişkin 2008:57). Teorik literatürde enflasyon ile gelir dağılımındaki adalet arasında negatif bir ilişki ortaya konmaktadır (Altıntaş 2017:10). Sermaye sahiplerinin kazançları ile emek gücünü ortaya koyanların kazançları arasında, işgücü aleyhine olumsuzluğa sebep olan enflasyon, zengini daha zengin fakiri daha fakir yapmaktadır.

Uzun yıllar yüksek enflasyon ile yaşamak zorunda kalan ülkeler bunun sonucunda dolaylı ve dolaysız birçok maliyetlere katlanmak zorunda kalacaktır. Kaynak ve gelir dağılımındaki bozulma ise, ekonomi üzerindeki en ciddi maliyettir. Enflasyon ile gelir dağılımı arasında negatif bir ilişki olduğunu belirten geleneksel yaklaşıma göre ülkede ki yüksek-kronik enflasyon zamanlarında ülkede gruplar arasında borç alan kesimden, borç veren kesimlere doğru refah transferi olduğundan, bu durum gelir dağılımında bozulmaya sebep olmaktadır (Gülmez ve Altıntaş 2015:33)

İşsizlik gelir dağılımında etkisi olan en önemli unsurlardan bir tanesidir. Toplumdaki en yoksul grubu oluşturan işsiz kesim üretim sürecine katılamadıklarından, gelir elde edebilmeleri mümkün olamamaktadır. Gelir bölüşümündeki eşitsizliğin azaltılması ve yoksulluğun giderilmesinde üretimin artırılarak işsizlik oranlarının düşürülmesi önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalışkan 2010:95). İşsizlik oranlarında yaşanan artış, ücret dışında farklı bir geliri olmayan veya gelirin büyük bir kısmı aldığı ücretten oluşan bireyler, işlerini kaybetmeleri sonucunda gelirlerinin büyük bir kısmını da kaybedecekler ve bu durum gelir dağılımındaki eşitsizliğin derinleşmesine neden olacaktır. Ayrıca işsizlik oranlarında yaşanan bu artış sendikal olarak örgütlenemeyen işçi kesiminin hali hazırda elde ettiği ücretlerinde düşüş yaşama ihtimalini de

yükseltecektir. Bu yönüyle işsizlik oranlarındaki artış gelir dağılımındaki eşitsizliğin daha da fazla bozulmasına neden olmaktadır. Gelir dağılımı adaletini bozan unsurlar ile işsizlik oranlarının artmasının sebeplerinin benzer olduğu görülmektedir. Dolayısıyla birisinde yaşanacak olumlu gelişmeler diğerini de olumlu yönden etkileyecektir (Tiryaki 2013:386). Sonuç olarak, enflasyon ve işsizlik oranlarında yaşanan artış, ülke ekonomisi üzerinde çok yönlü etkilerinin olmasıyla birlikte gelir dağılımını da direkt ve dolaylı olarak olumsuz yönden etkilemektedir. Bu etkilerin uzun dönemde de gelir dağılımı üzerinde etkinliği görülmekte bilhassa alt gelir grubunun aleyhine gelir dağılımının bozulmasına sebep olmaktadır (Nurdemir 2019:32).

2.4.5. Uluslararası Ticaret

İlk olarak Heckser-Ohlin modelinden türetilen Stolper-Samuelson teoreminde, uluslararası ticaret ile gelir dağılımını ilişkilendirmiştir. Bu teoriye göre ticari açıklık, ülke içinde yüksek miktarda bulunan üretim faktörlerinin ulusal gelirden alacağı payı artıracığından bu faktörlerin faydasına, dış ticaret korumacılığı ise kıt üretim faktörlerinin ulusal gelirden alacağı payı artıracığından kıt faktörlerin faydasına olacaktır. Buna göre, ülkeler görece daha yüksek oranda sahip oldukları üretim faktörlerinin kullanımını gerektirecek malların üretiminde uzmanlaşır ve ihracatını yaparlarsa dış ticarete karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak, bu da ülkede bol miktarda bulunan üretim faktörlerine olan talebi ve bu faktörlerin gelirini artırırken, kıt üretim faktörlerine olan talebi ve bu faktörlerin gelirinde azalmaya neden olacaktır (Artan ve Kalaycı 2014:72–73).

Teorik olarak uluslararası serbest ticaretin gelir dağılımı üzerindeki etkisi ülkelerin sahip oldukları farklı üretim faktörlerine bağlı olduğundan gelişimini tamamlamış memleketler ile gelişmeye devam eden memleketlere göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş memleketlerde yüksek oranda bulunan üretim faktörleri sermaye ve nitelikli işgücü olduğundan ticari açıklık, sermaye ve nitelikli işgücünün milli gelirden aldığı payı artırarak, var olan gelir dağılımı eşitsizliğinin daha da artmasına neden olacaktır. Üretim faktörlerinden niteliksiz işgücünün diğer üretim faktörlerine göre nispi olarak yüksek miktarda bulunan gelişmekteki ülkelerde dış ticaretin serbestleşmesi, alt gelir grubunda olan niteliksiz işgücünün milli gelirden daha fazla pay almasına yol açacaktır. Netice olarak, uluslararası serbest ticaret politikası, gelişimini tamamlamış

memleketlerde gelir dağılımını olumsuz, gelişmeye devam etmekte olan memleketler de ise gelir dağılımını olumlu yönde etkilemektedir (Artan ve Kalaycı 2014:72–73).

2.4.6. Kamunun Ülke İçindeki Ekonomik Politikaları

Kamunun ülke içinde uyguladığı politikaların bir kısmı dolaylı bir kısmı dolaysız olarak gelir dağılımını etkileyen faktörlerden biridir. Örneğin ücretlere yapılan zamların enflasyon oranının altında belirlenmesiyle reel alım gücünün düşürülmesi, dolaysız vergilerin dolaylı vergilerin yerine kullanılması, gelirden alınan vergi oranının ilk diliminin yüksek olması, yine gelir vergisi dilimlerine yapılan artışın enflasyon oranının altında belirlenmesiyle gelirden alınan vergi yükünün artırılması ve ücretlerden alınan vergi oranının yüksek olması şeklinde uygulanan politikalar gelir dağılımında belirleyici rol oynayan faktörler arasında ilişki güçlü olduğundan fonksiyonel gelir dağılımı emeğin aleyhine, bölgesel gelir dağılımı nispeten daha geri kalmış bölgelerin aleyhine, sektörel gelir dağılımı tarım sektörünün aleyhine ve bireysel gelir dağılımı da en alt tabakada ki gelir gruplarının aleyhine bozulmaktadır (Özdağ 2009:38).

2.5. Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Ölçülmesi

2.5.1. Değişim Aralığı ve Aralık Ölçütü

Gelir dağılımında serideki maksimum ve minimum gelir seviyeleri arasındaki farkı gösteren bir ölçüdür. Maksimum ve minimum gelir arasındaki farkın azalması gelir eşitsizliğinin azalmasını göstermektedir. Bu ölçü birimi gelir bölüşümünde serinin ancak maksimum ucu ile minimum ucunu dikkate aldığından, oluşan değişkenlik hakkında kabaca bir fikir verebilir (Altıntaş 2017:16).

Aralık ölçütü ise maksimum ve minimum gelir arasındaki farkın, ortalama gelire bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Aralık A ile gösterilirse:

$$A = (Y_{i_{\max}} - Y_{i_{\min}}) / Y$$

$Y_{i_{\max}}$: En yüksek hane geliri

$Y_{i_{\min}}$: En düşük hane gelirini göstermektedir

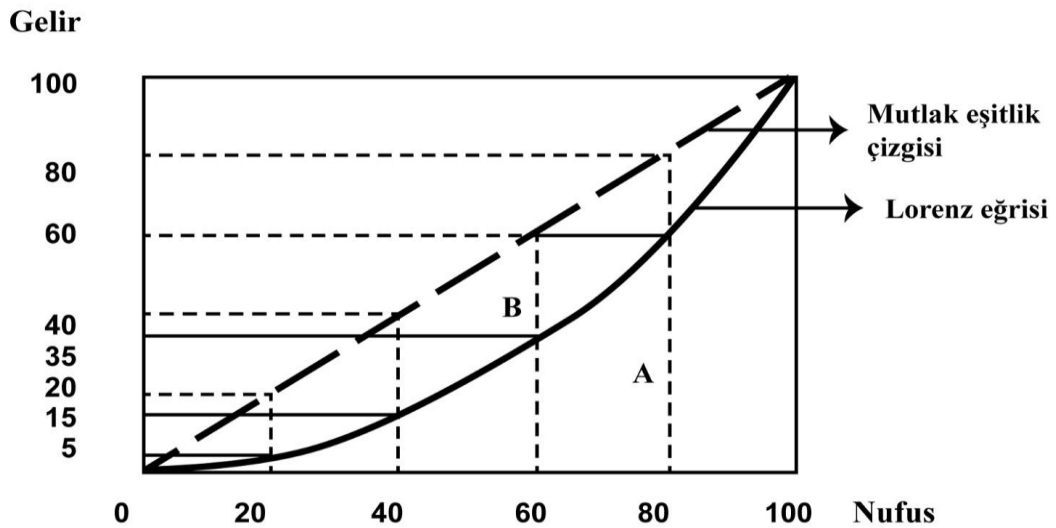
Y : Ortalama gelir

En düşük ve en yüksek gelir grubundakileri mukayese etmek için kullanılan aralık

ölçütü, bu iki uç nokta arasında kalan diğer gelir grubundakileri dikkate almadığından gelir eşitsizliği ile ilgili çok genel bir fikir vermesinden dolayı eleştirilmiştir (Aktan ve Vural 2002:14).

2.5.2. Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi, ülkede üretilen toplam hasılanın yüzdelik dilimlere ayrılan nüfus gruplarına bu hasıladan yüzde olarak düşen payı göstermek için kullanılan bir grafikdir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği ülke nüfusunda ki gelirden en az pay alan gruptan başlayarak %20'lik dilimler halinde gösteren Lorenz eğrisi, her grubun gelirin % (yüzde) kaçını aldığını grafik ile gösterir.

Şekil 4: Lorenz Eğrisi

Kaynak: (Eğilmez 2016:1)

Şekil 2' de görüldüğü üzere orijinden çizilmiş olan 45 derecelik açı mutlak eşitlik çizgisidir. Bu çizgi üzerindeki her noktada nüfus yüzdesi ile toplam hasıladan bu nüfusa düşen gelir yüzdesi birbirine eşittir. Teoride Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik çizgisi çakışırsa bu durum gelirin ülkedeki herkese tam bir eşitlikte dağıldığını göstermektedir. Lorenz eğrisi mutlak eşitlik çizgisinden uzaklaşıyor ve çukurluk artıyorsa, bu durum gelir dağılımında adaletin bozulduğunu göstermektedir. Lorenz eğrisi mutlak eşitlik çizgisine doğru yaklaştığında ise gelir dağılımının daha adil dağılıma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

2.5.3. Yüzde Paylar Analizi (P80/P20)

Yüzde payları ölçütü (P80/P20), Ülke nüfusu hanehalkının milli gelirden aldığı paya göre %20'lik gruplara bölünmesi sonrasında, en fazla geliri alan zengin kesimin aldığı pay ile en düşük payı alan yoksul kesimin payına bölünmesi sonucunda elde edilmektedir. Bu oranın düşük çıkması gelir eşitsizliğinin düşük olduğuna, oranın yüksek çıkması gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Altıntaş 2017:19).

2.5.4. Kuznets Eğrisi

Simon Kuznets'e göre bir ülkedeki milli gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasında sıkı bir ilişki vardır. Kuznets ülkeler üzerinde yaptığı analizinde ülke ekonomik büyümesinin ilk zamanlarında gelir dağılımı eşitsizliğine olumsuz etki yaptığını fakat büyüme durumunun devam etmesi sonucunda belli bir noktadan sonra gelir dağılımı eşitsizliğinin giderek azalmaya başladığını ifade etmiştir. Ters U Hipotezi olarak bilinen bu analize göre büyüme arttıkça gelir dağılımı eşitsizliğinin önce artacağını belli bir noktadan sonra ise azalacağını belirten bu ilişkiye Ters U hipotezi, gelir dağılımı ve gelir düzeyini gösteren eğriye ise Kuznets eğrisi denilmektedir. Bu eğriye göre büyüme ile eşitsizlik arasında önce doğrusal, büyüme belli bir seviyeye ulaştıktan sonra ise ters yönlü bir ilişki söz konusudur (Aktaş 2007:46).

2.5.5. Theil Endeksi

Theil endeksi 0 ile 1 arasında bir değer almakta, endeks 0'a doğru geldikçe gelir dağılımındaki adaletsizlik azalmakta 1'e yaklaştıkça eşitsizlik artmaktadır (Küçükaya 2017:22). Endeks bir ülkedeki özellikle düşük gelirli grupların gelir dağılımı eşitsizliğinin analizini yapabilmek için kullanılmaktadır. Bu yöntemde bireylerin gelirleri ile ülke nüfusunun ortalama geliri kıyas edilebilmekte ancak endeks değerinin ülkedeki bireylerin değerine (ele alınan grubun büyüklüğüne) bağlı olmasından ötürü ülkeler arası bir karşılaştırma yapılabilmesi mümkün olmamaktadır. Ayrıca zengin bireyden fakir bireye doğru bir gelir transferi olduğunda theil endeksi küçülmekte dolayısıyla endeks bireyler arasında ki gelir transferlerine karşı duyarlı bir yapıdadır. Yalnız gelir seviyeleri eşit olan iki birey arasındaki gelir transferi endekse eşit seviyede etki yapmaktadır. Örneğin 5000 TL gelire sahip bir bireyden 2000TL gelire sahip bir

bireye yapılan transferin endekse etkisi ile 500TL gelirli bireyden 200TL gelirli bireye yapılan gelir transferinin etkisi aynı olmakta ve endeksi aynı oranda küçültmektedir. Bu da endeks için dezavantajdır (Altıntaş 2017:20).

2.5.6. Gini Katsayısı

Gelir dağılımı eşitsizliği ölçümünde en sık kullanılan yöntem olan Gini katsayısı, 1912 yılında İtalyan istatistikçi Corrado Gini tarafından Lorenz eğrisi ölçütü baz alınarak geliştirilmiştir. Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alanın üçgenin alanına oranlanması suretiyle hesaplanmaktadır. Katsayı 0 ile 1 arasında değişen değerler almaktadır. Bu değer, 0'a yaklaştıkça, mutlak eşitlik doğrusuna yaklaşılmış, gelir dağılımı eşitsizliğinin olumlu yönde değişmekte olduğunu; 1'e yaklaşan Gini Katsayısı ise gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderek daha fazla bozulmakta olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı Gini Katsayısı, Lorenz eğrisi üzerinde elde edilen verilerin tamamının tek bir rakam ile gösterilmesinde yardımcı olmaktadır(Pişkin 2008:62).

Gini Katsayısı 1 değerini aldığı anda ülkedeki tüm gelirin tek bir kişinin elinde toplandığını, 0 değerini gösterdiğinde ise Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusunua eşit olduğunu ve ülkedeki tüm bireylerin eşit oranda gelirden pay aldığını ve ülkede gelir dağılımında eşitsizlik olmadığına işaret etmektedir (Altıntaş 2017:20).

BÖLÜM 3: İSLAMİ BANKACILIK GELİŞİMİ VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: AMPİRİK ÇALIŞMA

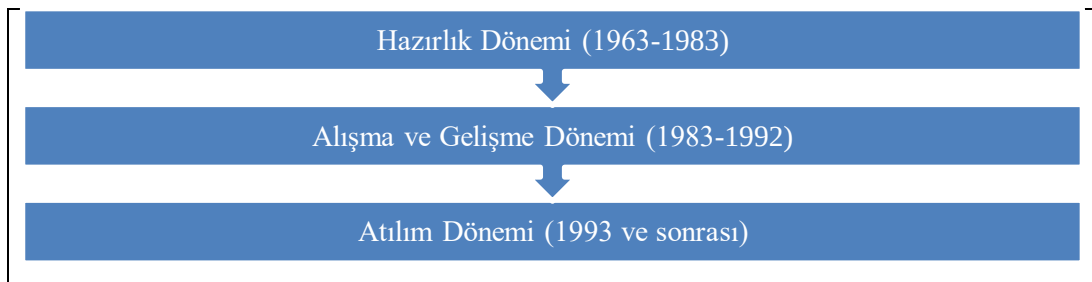
İslami finans dünyadaki birçok ülkede gelişimini sürdürmeye devam etmektedir. Özellikle bu konuda devletlerin kendisini desteklediği ülkeler de İslami bankaların toplam bankacılık payı içerisindeki payları daha süratli bir şekilde büyümektedir. İslami finans konusunda dünya da öncü olan ülkelerin başında Malezya gelmektedir. Sayısal veri analiz çalışmasında verilerini kullandığımız bankaları seçtiğimiz ülke olan Malezya, hükümetin bizzat politikalarıyla desteklediği ve sektörel olarak önünü açtığı ülkelerin en başında gelmektedir. Malezya'nın İslami bankacılık gelişimine özet şeklinde değinilmektedir.

3.1. Malezya'da İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Anayasası'nın 3. maddesinde resmi dini İslam olarak belirtilmiş olan Malezya Devleti (Özay, 2013:1110) 2000'li yıllardan sonra yaptığı atılım ile İslami finans denilince ilk akla gelen ülkelerin başında olmayı başarmıştır. Nüfusunun yarısından fazlası Müslüman olan ve ülke yönetiminde ki idarecileri de Müslüman olan Malezya, halkın ve Müslüman siyasilerin de isteği doğrultusunda ekonomik anlamda yapmış oldukları İslam hukukuna uygun birtakım düzenlemeler ile dünya da İslami finans konusunda öncü ülkelerden olmuştur (Güçlü ve Kılıç 2019a:286).

Malezya'daki İslami finans temelleri İslami bankacılık, İslami kira sertifikası (sukuk), İslami sigorta (tekâfül) ve İslami sermaye piyasası üzerine inşa edilmiştir (Bayındır, 2013:126-128). Malezya'nın İslami bankacılık gelişim sürecini tablo 3' de görüldüğü üzere üç temel dönem olarak ayırabiliriz.

Tablo 3: Malezya'da İslami Bankacılık Sisteminin Gelişim Süreçleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Malezya'da ilk İslami finansal kuruluş olan Tabung Haji (Hacı Tasarrufları Şirketi), hacı adaylarının tasarruflarının toplanarak İslam'ın izin verdiği işlerde etkin bir şekilde kullanılabilmesi için 1963 senesinde kurulmuştur. Günümüzde hala varlığını ve işlevini geliştirerek koruyan Tabung Haji yalnızca Malezya'da yaşayan Müslüman hacı adaylarının tasarruflarını kabul eden bir şirket olmasından dolayı toplumun tamamı tarafından kullanılamamıştır. Buna rağmen şirket 2015 yılına gelindiğinde 8.850.000 mevduat sahibine ulaşmıştır (Habibah vd., 2016: 51-53) Tabung Haji'nin kısa zamanda büyük bir müşteri portföyünü yakalaması ve başarıyla yönetilmesiyle ülkedeki en yüksek zekât oranını veren şirketlerin başında gelmiştir. Bu durum İslami finansa olan talepleri artırırken Malezya hükümeti de bu duruma kayıtsız kalmayarak 1980'li yılların başından itibaren çıkardığı birçok kanun ve yapmış olduğu hızlı düzenlemeler ile bugün Malezya'nın İslami finasta dünyanın en önde gelen ülkelerin başında gelmesinde önemli bir rol oynamıştır (Mansor, 2009: 113).

İlerleyen dönemlerde Müslüman siyasi gruplardan ve halk kesiminden gelen yoğun talepler sonrasında Malezya hükümeti, sosyal ve ekonomik yapıyı, İslam hukukunun kurallarına uygun olarak sistematize etmek için kolları sıvamış ve 1981'de Malezya Merkez Bankası Bank Negara Malaysia'nın öncülüğünde Board of Islamic Banking Management (BIBM: İslami Bankalar Ulusal Yönetim Kurulu)'nu meydana getirmiştir. BIBM, 2 temel ilke üzerine kurulmuştur. Bunlar:

- 1) Bankacılık sistemini İslami kurallara uygun dizayn ederek faizsizlik ilkesi ile hareket eden banka ve müşterilerinin kar-zarar ortaklığı ilişkisinin kurulması ile
- 2) Bankacılık işlemlerinin tamamında İslam hukukuna uygun hareket etmek ve İslam'a aykırı davranmamaktır.

Malezya hükümeti tarafından atılan bu önemli adımın akabinde BIBM komisyonunun hükümete sunduğu rapor 1983 yılında kanunlaştırılmıştır. Aynı yıl bu kanuna dayanarak devlet destekli olarak Bank İslam Malaysia Berhad, Malezya'da ki ilk İslami ticari banka olarak hizmet vermeye başlamıştır (Güçlü ve Kılıç 2019b:286–87). Bu gelişme ile birlikte Malezya'da İslami bankacılık var olan sistem içerisinde tanınma ve kendine yer bulma aşamasına geçmiştir.

Uzun süren emekleme döneminden sonra kurulduğu ilk yıldan itibaren Bank İslam Malaysia Berhad'ın (BIMB) göstermiş olduğu başarı ve 1992 yılında Kuala Lumpur

borsasında işlem görmesiyle birlikte İslami bankacılık yeni bir ivme yakalamıştır. BIBM'nin borsaya kaydolmasının estirdiği havayla birlikte, diğer piyasa yapıcı aktörler de İslami finans alanında hizmet verme konusunda daha istekli hale gelmişlerdir. 1993 yılında devletin yapmış olduğu düzenlemeler sonucunda geleneksel bankalar da İslami pencere açarak hizmet vermeye başlayabilecekti. Düzenleme ile birlikte konvansiyonel bankalar kendi bankacılık sistemleri içerisinde dual sistem olarak İslami bankacılık hizmeti vermeye başlamışlardır. Öyle ki 2000 yılının sonlarına gelindiğinde 47 geleneksel banka İslami kurallara uygun bankacılık hizmeti de vermeye başlamıştır. Bu gelişmeleri 1999 yılında tam teşekküllü olarak İslami bankacılık hizmeti veren ikinci banka olan Bank Muamalat Malaysia Berhad bankasının kurulması takip etmiştir (Türker, 2010: 31).

İslami bankacılıktaki bu gelişmeler ile birlikte, 1990 yılında sermaye piyasasında önemli bir gelişme olarak Bank İslam Malaysia tarafından yapılandırılan tarihteki ilk sukuk ihracı yapılmıştır. Yine 2002 yılında, Malezya devleti tarafından 600 milyon dolarlık ilk devlet sukuk ihracı yapılarak bu piyasanın uluslararası alanda büyümesine ön ayak olunmuştur (Güçlü ve Kılıç 2019b:287).

Malezya'da 2000 yılları sonrası İslami finans gelişiminin büyük bir hız yakaladığı dönem olmuştur. 2002 yılında çıkarılan İslami Finansal Hizmetler Kanunu ile kurulan IFSB'ye ev sahipliği yapan Malezya'ya bu durum, hem İslami finans ve bankacılık sahasında hem de İslami finans konusunda uluslararası alanda merkez ülke olma hedefinde önemli katkıları olmuştur (Omar, Abduh ve Sukmana, 2013: 27). Malezya merkez bankası Bank Negara 2002 yılında, İslami finans alanına yabancı firmaların girebilmesine ve ülkedeki diğer kurumlara ortak olabilmesine olanak tanıyan bir planı devreye koymuştur. Bunun sonucu olarak 2004 yılında Malezya merkez bankası tarafından dünyanın en büyük bankalarından olan Al Rajhi (Suudi Arabistan), Kuwait Finance House (Kuveyt) ve Qatar Investment Group'a (Katar) Malezya'da bankacılık faaliyeti gösterebilmeleri için bankacılık lisansı verilmiştir (Nor, Mohamad ve Yaacob, 2016: 603).

2006 yılında kurulan Malezya Uluslararası İslami Finans Merkezi (MIFC), İslami finans alanında ilgili devlet ve özel sektör kurum ve kuruluşlarını bir araya getirerek bu alanda çalışma platformları oluşturarak adeta Malezya'nın İslami finans alanında dünya

çapında merkez konuma ulaşması için bir üs bölgesi olarak hizmet vermeye başlamıştır (Omar, Abduh ve Sukmana, 2013: 27). MIFC'nin asli görevi çeşitli teşvikler ile uygun ortamın sağlanarak özellikle Asya, Avrupa ve Ortadoğu'daki finans merkezlerinden Malezya'ya katılımları sağlayarak, Malezya'yı İslami finans sahasında merkez ülke konumuna getirmektir (Hassan ve Hussain, 2013: 39).

Malezya İslami finans konusunda yapmış olduğu birçok yenilikle birlikte donanımlı insan kaynağını yetiştirebilmek için de 2006 yılında " İslami Finans Eğitimi Uluslararası Merkez" (INCEIF) ve 2008 yılında da "Uluslararası Şeriat Araştırma Akademisi" (ISRA)'yı kurmuştur (Türker, 2010: 32).

Son dönemlerdeki en önemli gelişme ise hiç şüphesiz 1983 yılındaki İslami Bankacılık ve 1984 yılındaki Tekâfül Kanunu'nun yerine, Malezya'da 2013 yılında çıkarılan İslami Finansal Hizmetleri Kanunu İslami finans sahasındaki en önemli gelişmelerdendir (Nor, Mohamad, Yaacob, 2016: 604). Bu kanun ile birlikte ayrı piyasalar için ayrı yürütülen mevzuatlar tek bir çatı altında toplanmış ve Malezya merkez bankasının piyasaları daha etkin yönetebilmesi için gerekli yetkiler ile donatılmış ve gözetim yetkisi artırılmıştır. (Güçlü ve Kılıç 2019a:288).

Tablo 4: Malezya İslami Bankacılığın Gelişim Aşamaları

YAŞANAN GELİŞMELER	TARİH
Tabung Haji Kuruldu	1963
Board of Islamic Banking Management Kuruldu	1981
Bank İslam Malaysia Berhad Kuruldu (BIMB)	1983
Tarihteki İlk Sukuk İhracı Yapıldı	1990
BIMB Kuala Lumpur Borsasında İşlem Görmeye Başladı	1992
Konvansiyonel Bankaların da İslami Bankacılık İşlemleri Yapmasına İzin Verildi (Dual Sistem)	1993
Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB) İkinci Tam Teşekküllü İslami Banka Olarak Kuruldu	1999
Malezya Devleti Sukuk İhracı Yaptı	2002
IFSB Kuruldu	2002
Yabancı Ülke Bankalarının Malezya'da İslami Banka Açmasına İzin Verildi	2004
Malezya Uluslararası İslami Finans Merkezi Kuruldu (MIFC)	2006
İslami Finans Eğitimi Uluslararası Merkezi (INCEIF) Kuruldu	2006
Uluslararası Şeriat Araştırma Akademisi (ISRA) Kuruldu	2008
İslami Finansal Hizmetleri Kanunu Çıkarıldı	2013

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2. Literatür Özeti

Finansal kalkınma ve gelir dağılımı ilişkisini inceleyen birçok teorik ve ampirik çalışma olmasına karşın İslami bankacılık ile gelir dağılımı ilişkisini inceleyen çalışmalar oldukça azdır. Bu bakımdan bu çalışmanın literatüre katkıda bulunması beklenmektedir.

Finansal gelişme ile gelir dağılımı ilişkisinin teorik alt yapısı iki farklı hipoteze dayanmaktadır. Bunların ilki Greenwood ve Jovanovic (1990)'e ait olan ters çevrilmiş u hipotezidir. Finansal gelişme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmaların birçoğu Kuznets'in ters-U eğrisinden esinlenerek geliştirilmiştir. Greenwood ve Jovanovic (1990)'in öne sürdüğü ters-U hipotezi bu konu hakkındaki ilk çalışmadır.

Greenwood ve Jovanovic'in ters-U hipotezine göre finansal kalkınmanın ilk aşamalarında ekonomik büyüme yavaştır ve ancak yüksek gelire sahip bireyler tasarruflarını daha etkin kullanabilmek için finansal araçlardan yararlanabilmektedir. Bu da gelir eşitsizliğini daha fazla artırmaktadır. İlerleyen dönemlerde finansal aracılık sisteminin gelişmesi ile ekonomik büyüme hızlanır ve yoksul kesimin gelirlerinde artış olur. Finansal araçların sayılarının artması ve toplumun tüm kesimleri tarafından kullanılabilir hale gelmesiyle toplumdaki gelir dağılımında düzelmeye yani gelir dağılımı eşitsizliği azalmaya başlar (Greenwood ve Jovanovic 1990:1077).

Finansal kalkınma ile gelir dağılımı ilişkisini inceleyen ikinci hipotez Galor ve Zeira (1993) tarafından ele alınmıştır. Bu hipoteze göre finansal kalkınma gelir dağılımındaki adaleti olumlu yönde etkiler (doğrusal ve negatif hipotez).

Hipotezlerini beşerî sermaye yatırımlarını ele alarak açıklamışlardır. Bu hipotezin başlangıcında ekonomi içerisinde yer alan bireyler; kendilerine kalan miras dışında eşit değerlere sahiptirler ve ilki miras olmak üzere her kişinin hayatı iki dönemden oluşmaktadır. Bu ekonomide bireyler, aynı malı üreten vasıf yoğun veya vasıf yoğun olmayan iki sektörden birinde çalışabilmektedir. Hayatlarının ilk dönemlerinde beşerî sermayeye yatırım yapabilenler ikinci dönemlerinde vasıflı bir işte çalışabilecek ve daha fazla gelir elde edip daha fazla miras bırakabilecektir. Hayatlarının ilk dönemlerinde beşerî sermaye yatırımı yapabilecek miras olmayanlar borçlanmaya çalışacaklar fakat buna da finansal sektörler gelişmediğinden borçlanmanın maliyetinin yüksek olması gibi nedenlerden imkân bulamayacaklardır. Bu durum da hayatlarının sonuna kadar

vasıfsız olarak çalışmaya devam edeceklerinden daha az gelir elde edecekler ve daha az miras bırakacaklardır. Bu döngü nesilden nesile intikal eder. Nihayet başlangıçtaki miras, zengin ile fakir arasındaki gelir farkının derinleşmesine sebep olur ve gelir dağılımını olumsuz yönde etkiler. İlerleyen dönemlerde ekonomik büyüme ile finansal kalkınma sağlanır ve yoksul bireyler de kredilerin ulaşılabilir ve maliyetlerinin düşmesi ile beşerî sermaye için borçlanma imkânına sahip olur ve bu durum gelir dağılımını olumlu etkiler.

Çalışma bu girişin ardından yapılmış olan literatür taramasında, finansal gelişmenin gelir dağılımını hangi yönde etkilediği ile hangi sonuçların elde edildiği ile ilgili bilgiler özetlenmektedir. Ayrıca İslami bankacılık ile gelir dağılımı ilişkisini inceleyen çalışmalara da ayrı bir başlık altında değinilmektedir. Ardından İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisinin ekonometrik modeli kurulmuş ve analizler ortaya konulmuştur. Son olarak sonuç ve politika önerilerine vurgu yapılmaktadır.

3.2.1. Finansal Gelişme ve Gelir Dağılımı Üzerine Yapılan Ampirik Çalışmalar

Finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin incelendiği birçok teorik ve ampirik çalışma yapılmış ve değişkenler arasındaki ilişki oldukça farklı ve tartışmalı sonuçların ortaya konulmasını sağlamıştır (Haan ve Sturm 2017:172). Kendilerinin yaptıkları finansal gelişme ve gelir eşitsizliği çalışmasında doğrusal ve pozitif bir sonuca ulaşan Haan ve Sturm'un (2017) yapmış oldukları tespite göre, finansal gelişmişlik ile gelir eşitsizliği konusu üzerine yapılan çalışmalar arasında doğrusal ve negatif yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar daha fazladır. Bu çalışmaların yanı sıra iki değişken arasında doğrusal olmayan bir ilişki olduğuna vurgu yapan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Kim ve Lin, finansal gelişmenin gelir eşitsizliği üzerinde etki gösterebilmesi için aşılması gereken bir eşik değeri saptamışlardır. Ülkenin finansal gelişmişlikten fayda sağlayabilmesi için mutlaka bu eşik değerin üzerinde bir finansal gelişmişlik seviyesine ulaşması gerekmektedir. Aksi takdirde finansal gelişmenin gelir eşitsizliği üzerinde herhangi bir etkisi söz konusu olmamaktadır (Kim ve Lin 2011:314).

Law ve Tan (2011)'da yaptıkları analiz sonucunda finansal gelişmenin ilk zamanlarında yalnızca zenginlerin finansal araçlara ulaşabilmesinden dolayı gelir eşitsizliğinin artacağından ve ilerleyen dönemlerde finansal kalkınmanın artması ile gelir

eşitsizliğinin azalacağını belirtmişler ve finansal kalkınma ve gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin ters-U hipotezi şeklinde olduğunu tespit etmişlerdir. Az gelişmiş ülke ekonomilerinin ve politika belirleyicilerinin hatalı programlarının, gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığını ve bu durumun ekonomik büyümeyi de olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Topuz (2013) yılında yapmış olduğu çalışmada finansal kalkınma ile gelir dağılımı ilişkisini incelemiştir. 94 ülke Dünya Bankası'nın sınıflandırmasına uygun olarak 4 farklı gruba ayrılmıştır. 1995-2011 dönemine ait verileri dinamik panel veri yöntemi ile analiz edilmiş ve en üst gelir grubundaki ülkeler için finansal gelişme ile gelir eşitsizliği ilişkisi doğrusal ve negatif olarak tespit edilirken diğer 3 gruptaki ülkelerin tamamı için Greenwood ve Jovanovic'e ait ters U hipotezi doğrulanmıştır. Yani finansal gelişmenin ilk aşamalarında gelir dağılımı eşitsizliği artarken belli bir aşamadan sonra gelir eşitsizliği azalmaya başlamaktadır. Bu bulgulara göre finansal ve ekonomik gelişmenin başlangıç aşamalarındaki ülkelerde devletin gelir eşitsizliğini azaltıcı politikalara ağırlık vermesi gerektiği tavsiye edilmektedir.

Baligh ve Pirace (2013) finansal gelişme ve gelir dağılımı ilişkisini İran örneğinde 1973-2010 dönemini kapsayan çalışmada ARDL yöntemi kullanılmıştır. Yapılmış olan ekonometrik analizden elde edilen bulgulara göre finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında doğrusal ve negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ekonometrik analize göre kurumsal kalitenin İran'da gelir eşitsizliğini azaltmada istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Park ve Shin (2017)'in yapmış oldukları çalışmada genellikle Asya bölgesinden seçilen 162 ülkenin 1960-2011 dönemine ait verileri yardımıyla, panel veri yöntemi uygulanmıştır. Gelir eşitsizliğinin göstergesi olarak Gini katsayısı, finansal gelişmişlik göstergesi olarak ise mevduat bankaları tarafından verilen özel sektöre verilen kredilerin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmişlik düzeyi ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişki için ters U hipotezi doğrulanmaktadır. Bu çalışmanın ampirik bulgularına göre finansal gelişmenin ilk aşamalarında gelir eşitsizliği artarken ilerleyen dönemlerde gelir eşitsizliği azalmaktadır.

Banerje ve Newman'da (1993) benzer bir model oluşturmuş ve hipotezlerini beşerî sermaye yatırımlarını ele alarak açıklamışlardır. Galor ve Zeira'nın hipotezinden farklı

olarak iki değil dört farklı meslek seçilebilmektedir. Az kazanma imkânı olan işçi, yüksek kazanca sahip işçi, kendi işinde çalışan ve girişimci olma tercih edilebilir. Sonuç olarak ekonomik büyüme ile finansal kalkınma sağlanır ve yoksul bireyler de kredilerin ulaşılabilir ve maliyetlerinin düşmesi ile beşerî sermaye için borçlanma imkânına sahip olur ve bu durum gelir dağılımını olumlu etkiler.

Clarke vd. (2006)'da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki finansal gelişme ile gelir dağılımı ilişkisini bu ülkelere ait 1960-1995 dönemine ait yıllık verileri kullanılarak panel veri analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Finansal gelişmişlik göstergesi olarak özel sektöre verilen mevduat kredilerinin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Beck, Demirgüç ve Levine (2007) finansal kalkınma ve gelir dağılımı ilişkisini 72 ülkenin 1960-2005 yıllarını kapsayan dönemi panel veri regresyon yöntemini kullanarak analiz edilmiştir. Finansal kalkınmanın gelişmesi ile gelir dağılımı üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre, gelir dağılımı konusunda %40 gibi yüksek bir oranda olumlu etkilenen en yoksul gelir diliminde olan %20'lik kısımdır. Çalışmaya göre finansal kalkınma ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında doğrusal ve negatif bir ilişki vardır. Bu çalışmaya göre finansal gelişme ile birlikte gelir dağılımı eşitsizliği azalmaya başlamaktadır.

Finansal gelişmişlik ile gelir dağılımı ilişkisini Malezya örneğinde 1980-2000 dönemine ait veriler ile inceleyen Law ve Tan (2009)'ın çalışmasında ARDL yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmadan ulaşılan sonuca göre Malezya'da finansal gelişme gelir eşitsizliğini çok zayıf da olsa azaltmaktadır. Gelir dağılımı adaletinin sağlanmasında devletin ekonomik kalkınma ve enflasyon ile mücadeleyle yoğunlaşmasının önem arz ettiğine vurgu yapılmıştır.

Batuo, Guidi ve Mlambo (2010) yılında GMM modelinden yardımıyla 1990-2004 yıllarını ait verilerle finansal kalkınma ile gelir dağılımı ilişkisinin 22 Afrika ülkesine yönelik ekonometrik olarak incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen sonuca göre finansal kalkınmanın artmasıyla gelir dağılımı adaletsizliği azalmaktadır.

Bittencourt (2010) tarafından yapılan çalışmada finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi Brezilya örneğinde incelemiştir. Aylık veriler kullanılan çalışmada 1985-1994 dönemi verileri ile en küçük kare (POLs- Pooled Ordinary Least Squares)

yöntemi kullanılarak tespit edilen bulgulara göre finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada etkili olduğuna dair güçlü kanıtlar bulunmuştur.

Akbıyık (2012)'de 60 ülkeye ait 2000-2010 dönemine ait yıllık verileri kullanarak finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisini analiz etmiştir. Çalışmanın neticesinde finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasında doğrusal ve negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Muhammed Shahbaz (2013) 1971-2005 yılları arasında ki veriler ile finansal kalkınma, ekonomik büyüme ile gelir dağılımı ilişkisini Pakistan örneğinde analiz etmişlerdir. Bulguların sonucunda Greenwood ve Jovanovic'in (1990) ters U hipotezi reddedilmektedir. Ayrıca finansal kalkınmanın gelir dağılımını düzeltereceği belirtilmiştir. Pakistan'da gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılması için yapısal reformlar ile istikrarlı finansal kalkınmanın sağlanması gerektiği tavsiye edilmektedir.

Kanberoğlu ve Arvas (2014) finansal kalkınmanın gelir dağılımı ilişkisini, Türkiye'de finansal serbestleşme politikalarının uygulanmaya başladığı 1980-2012 dönemlerini baz alarak ARDL yöntemini kullanarak incelemiştir. Özel sektör kredilerinde görülen %1 oranındaki artış gelir dağılımı eşitsizliğindeki adaletsizliği %0,041 oranında azaltarak pozitif yönlü etkilediği gözlemlenmiştir. Finansal sistemin etkin işlediği ülkelerde, gelir dağılımının daha adil bir duruma geleceği ve kişilerin refah düzeylerinde artış olacağı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak finansal kalkınma ile gelir adaletsizliği ilişkisinin negatif ve doğrusal yönlü olduğu sonucuna varılmıştır.

Altıntaş ve Çalışır (2017) finansal yapı endeksi ile 64 ülke üzerinde yaptıkları çalışmada ülkeleri önce finansal olarak gelişmemiş ülkeler ve finansal olarak gelişmiş olmak üzere iki gruba ayırmışlardır. Bu grupları da kendi içinde banka temelli ve piyasa temelli olarak alt gruplar oluşturarak analiz etmişlerdir. Finansal gelişme göstergesi olarak mevduat bankalarının özel sektöre verdiği krediler kullanılırken, gelir dağılımını temsilen Gini Katsayısı kullanılmıştır. Bu çalışmada finansal olarak gelişmiş ülkelerde finansal kalkınma olsa bile gelir dağılımı üzerine bir etkiden söz edilememektedir. Ancak finansal olarak gelişmemiş ülkelerde bankacılık ve sermaye piyasasının GSYH içindeki oranları artış gösterdikçe gelir dağılımı eşitsizliği azalmaktadır. Sonuç olarak finansal olarak gelişmemiş ülkeler için finansal kalkınma doğrusal ve negatif bir sonuç doğurmaktadır.

Jauch ve Watzka (2015) 138 gelişimini tamamlamış ve gelişmeye devam etmekte olan ülkenin 1960-2008 dönemlerini kapsayacak şekilde panel veri analizi yöntemiyle finansal kalkınmanın gelir dağılımına etkisini incelemiştir. Yapılan bu çalışma sonucunda teorik modellerin gelir dağılımı eşitsizliği ve finansal gelişmişlik arasındaki negatif ilişki reddedilmekte ve finansal kalkınma ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu belirtilmektedir.

Haan ve Sturm (2017) çalışmalarında 1975-2005 dönemini içine alacak şekilde 121 ülkeyi analize dahil ederek finansal kalkınma ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Onlara göre şimdiye kadar ki çalışmalarının birçoğunda bu ilişki doğrusal ve negatif olarak tespit edilmiştir ancak kendi çalışmalarının sonucunda doğrusal ve pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca, gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde yalnızca ekonomik kurumların kalitesi değil aynı zamanda siyasi kurumların kalitesi de belirleyici rol oynamaktadır.

3.2.1.1. İslami Bankacılık Gelişimi ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği İlişkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar

İslami bankacılık ve gelir dağılımı ilişkisi ile ilgili yapılmış olan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Putriani ve Prastowo İslami bankacılık ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi 13 ülkedeki 49 İslami bankanın verilerini kullanarak incelemiştir. Çalışmaya göre gelirden oluşacak artışlar sonucunda müşterilerin tasarruflarını İslami bankalara yatırmalarıyla birlikte potansiyel girişimciler İslami bankalar aracılığıyla finansman ihtiyacını karşılayarak ya mevcut işini büyütecek ya da yeni bir iş kurarak istihdamın artmasını sağlayacaktır. İstihdamdaki artış ile birlikte düzenli gelire sahip olanların sayısı artacaktır. Bu durum gelir dağılımı eşitsizliğinin azalmasına olumlu katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak İslami bankaların istikrarlı bir yapıda olmaları sağlanmalı ve özellikle şubesiz bankacılık yöntemi ile finansal derinleşme yakalanmaya çalışılırsa bu durum gelir dağılımının düzelmesinde olumlu katkı sağlayacaktır (Putriani ve Prastowo 2019:43).

Mohamad vd. İslam İş Birliği Teşkilatı Kurumundan seçtikleri 24 ülkenin 2006-2013 yıllarını kapsayan verilerini kullanarak İslami bankacılık ile gelir dağılımı ilişkisini kurumsal sosyal sorumlulukla (KSS) ilişkilendirerek analiz etmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucunda üç ana bulgu tespit edilmiştir: Birincisi İslami bankacılık İslami

finansman yoluyla gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. İkincisi kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Üçüncüsü ise İslami bankacılık gelişimi ile birlikte kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) faaliyetleri aktif olarak kullanılırsa gelir dağılımı eşitsizliğinin daha fazla iyileştirilmesinde etkili olur (Mohamad vd. 2020:77).

Şen ve Tütüncü, İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisini hem doğrusal negatif/pozitif yönden hem de doğrusal olmayan (ters U) yönünden incelemişlerdir. 16 ülkeden 169 bankanın 2012-2019 yılları arasındaki verileri kullanılarak yapılan çalışmada İslami bankacılık finansal gelişim göstergesi olarak İslami bankaların özel sektöre verdiği krediler kullanılırken, gelir dağılımını temsilen Gini Katsayısı kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre İslami bankaların özel sektöre verdiği krediler tek başına doğrusal olarak modellere eklendiğinde gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Doğrusal olmayan model de ise İslami bankaların özel sektöre verdiği krediler belli bir seviyeyi geçtikten sonra gelir dağılımı eşitsizliğini düzeltici rol oynamaktadır. Kuznets Eğrisi (ters U hipotezi) doğrulanmaktadır (Şen ve Tütüncü 2021:163).

Parewangi ve Iskandar (2020) çalışmalarında İslami finansman ile yoksulluk arasındaki kısa ve uzun vadeli asimetrik ilişkiyi analiz etmektedir. Endonezya örneğinde 2003-2017 dönemini kapsayan veriler ARDL yöntemi ile analiz edilmektedir. Çalışmada tespit edilen bulgulara göre İslami finansman hem kısa vadede hem de uzun vadede yoksulluğu önemli ölçüde azaltmaya yardımcı oluyor. İkincisi, yoksulluğun azaltılmasında kişi başına düşen GSYİH'nın rolü kesin değildir. Üçüncü olarak İslami finansmanın Endonezya'daki yoksulluk durumunu azaltmada etkili olduğuna dair çok güçlü kanıtlar bulunmuştur.

Yukarıda bahsettiğimiz çalışmalar tablo 5'te özet şeklinde verilmiştir.

Tablo 5: Ampirik Çalışmalar

Araştırmacılar	Ülke	Zaman Aralığı	Yöntem
Doğrusal olmayan İlişki Bulan Çalışmalar			
Law ve Tan (2011)	Gelişmekte olan Ülkeler	1980-2000	ARDL
Topuz (2013)	94 Ülke	1995-2011	Panel Veri Analizi
Park ve Shin (2017)	162 Ülke	1960-2011	Panel Veri Analizi
Şen ve Tütüncü (2021)	16 Ülke	2012-2019	Panel Veri Analizi
Doğrusal ve Negatif İlişki Bulan Çalışmalar			
Clarke vd. (2006)	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler	1960-1995	Panel Veri Analizi
Beck, Demirgüç ve Levine (2007)	72 Ülke	1960-2005	Panel Veri Analizi
Law ve Tan (2009)	Malezya	1980-2000	ARDL
Batuo, Guidi ve Mlambo (2010)	22 Afrika Ülkesi	1990-2004	GMM
Bittencourt (2010)	Brezilya	1985-1999	En Küçük Kareler
Akbıyık (2012)	60 Ülke	2000-2010	Panel Veri Analizi
Muhammed Shahbaz (2013)	Pakistan	1971-2015	ARDL
Baligh ve Pirace (2013)	İran	1973-2010	ARDL
Kanberoğlu ve Arvas (2014)	Türkiye	1980-2012	ARDL
Altıntaş ve Çalışır (2017)	64 Ülke	1990-2012	ARDL
Putriani ve Prastowo (2019)	13 Ülke	2010-2015	ARDL
Mohamad vd. (2020)	24 Ülke	2006-2013	ARDL
Parewangi ve Iskandar (2020)	Endonezya	2003-2017	ARDL
Doğrusal ve Pozitif İlişki Bulan Çalışmalar			
Jauch ve Watzka (2015)	138 Ülke	1960-2008	Panel Veri Analizi
Haan ve Sturm (2017)	121 Ülke	1975-2005	Panel Veri Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3. İslami Bankacılık Gelişimi ile Gelir Dağılımı İlişkisi Ampirik Analiz

3.3.1. Araştırmanın Amacı

İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların oldukça az olması faiz ile işlem yapan konvansiyonel bankaların ekonomiye kazandıramadıkları tasarrufların ekonomiye kazandırılmasında önemli bir rol oynayan İslami bankacılık sektörünün derinleşmesi ile birlikte bu çalışmanın yapılması anlamlı hale gelmektedir.

3.3.2. Veri Seti ve Ekonometrik Model

Bu çalışmada İslami bankacılığın finansal gelişmişlik seviyesi ve gelir dağılımı arasındaki ilişki, Malezya örneği üzerinden 2001-2019 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak ekonometrik olarak incelenmektedir. İslami bankacılık ile ilgili verilerin ulaşılabilirliği oldukça kısıtlı olmasından dolayı çalışmada birçok ülkeyi tercih edebilmek yerine tek ülke olarak Malezya üzerinden çalışma yapmayı tercih ettik.

Çalışmada bağımlı değişken olarak gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Gini Katsayısı “*Dünya Gelir Dağılımı Eşitsizliği Veri tabanından*” (WIID) elde edilmiştir. Bağımsız değişken olarak ise Malezya İslami bankalarının özel sektöre verdiği krediler ile literatürde sıklıkla başvuru gayri safi yurtiçi hasıla değerleri kullanılmıştır. İslami bankalar ile ilgili veriler bankaların her yıl yayınladıkları yıllık finansal raporlarından elde edilmiştir.

İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin ortaya konulması için 2001-2019 yıllarını kapsayan dönem için yıllık veriler kullanılmıştır. Uygulamada kullanılan değişkenler logaritmik halleri ile analize dahil edilmiştir.

Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler şu şekilde modellenmiştir:

$$LGINI_t = \beta_0 + \beta_1 LGDP_t + \beta_2 LGDP_t^2 + \beta_3 LPBANK_t + u_t$$

Modelde yer alan değişkenler:

LGINI = Gelir dağılımı eşitsizliği göstergesini temsil etmekte olup modelin bağımlı değişkenidir.

LPBANK = İslami bankaların özel sektöre verdiği brüt kredileri temsil etmekte ve

modelin bağımsız değişkenlerindendir.

$LGDP$ = Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılayı temsil etmekte olup modelin bağımsız değişkenlerindendir.

$LGDP^2$ = Kişi başına gayri safi yurtiçi hasılanın karesini temsil etmekte olup modelin bağımsız değişkenlerindendir.

Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla kontrol değişkeni olarak analize dahil edilmektedir. Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılanın karesi ise gelir dağılımı üzerinde doğrusal olmayan bir ilişkisi olup olmadığının kontrol edilebilmesi için analize dahil edilmektedir.

3.3.3. Çalışmanın Yöntemi ve Analiz Bulguları

Finansal gelişme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi incelemek için literatürde ağırlıklı olarak yatay kesit, zaman serisi ve panel veri gibi ekonometrik yöntemler kullanılmaktadır.

Bu çalışmada aşağıda belirtilen üstünlükleri ve analizlerde kullanılan serilerin karakteristiği nedeniyle eşbütünleşme ilişkisinin incelenmesinde Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Modellere (ARDL) dayalı sınır testi uygulanmıştır. ARDL sınır testi yönteminin geleneksel eşbütünleşme analizlerine göre iki temel avantajı bulunmaktadır. Birincisi, eşbütünleşme yaklaşımında tüm değişkenlerin aynı dereceden durağan olması gerekirken ARDL sınır testi yönteminde değişkenler farklı dereceden durağan olsalar dahi eşbütünleşme analizinde kullanılabilir. İkincisi, ARDL yaklaşımında kısıtsız hata düzeltme modeli kullanıldığından daha iyi istatistiksel özelliklere sahiptir ve özellikle küçük örneklemelerde daha güvenilir sonuçlar vermektedir (Narayan ve Narayan 2005:429). ARDL sınır testi yaklaşımının 3 aşamadan oluştuğunu ifade etmek mümkündür. ARDL modelinin ilk aşamasında değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi test edilirken, eşbütünleşme olması koşuluna bağlı olarak ikinci aşamada uzun dönem, üçüncü aşamada ise kısa dönem elastikiyetleri bulunur (Eriçok ve Yılancı 2013:95).

Değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı ile ilgili analize geçilmeden önce durağanlık analizlerinin yapılması gerekmektedir. Bunun için Augmented Dickey-Fuller ve Philips-Perron birim kök testleri uygulanmış ve sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir. Aşağıdaki

tabloda GINI, kişi başına düşen milli gelir, kişi başına düşen mili gelirin karesi, İslami bankacılığın özel sektöre verdiği kredilere ait birim kök test sonuçları verilmektedir.

Tablo 6: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF		PP	
	Düzey	Birinci Fark	Düzey	Birinci Fark
LGINI	0.044330 (0.9936)	-4.798195 (0.0066)	0.292801 (0.9966)	-4.810492 (0.0064)
LGDP	-3.208467 (0.1123)	-5.170477 (0.0033)	-3.247646 (0.1051)	-5.706237 (0.0012)
LGDP2	-3.065548 (0.1418)	-5.146286 (0.0035)	-3.104458 (0.1332)	-5.661741 (0.0013)
LPBANK	-1.780381 (0.6738)	-4.768410 (0.0069)	-1.780381 (0.6738)	-4.761395 (0.0070)
%5-%1 Kritik Değerler	-3.673616	-4.532598	-3.690814	-4.571559

Kaynak: ARDL Sınır Testi

Birim kök test sonuçlarını incelediğimizde bağımlı değişken olan Gini katsayısı ile bağımsız değişkenler olan Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla ve İslami bankacılığı gelişimi göstergesinden oluşan bağımlı ve bağımsız değişkenlerimizin tamamının hem ADF hem de PP birim kök testinin birinci farkında durağan oldukları görülmektedir. Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yaklaşımına göre, değişkenlerin önceden birim kök testlerinin yapılması gerekli değildir. ARDL yaklaşımı, değişkenleri I(0) ve I(1) diye sınıflandırmanın önüne geçerek bir avantaj sağlamaktadır. Daha açık bir ifade ile eşbütünleşme yaklaşımında bütün değişkenlerin

aynı dereceden durağan olması gerekirken ARDL yaklaşımında değişkenlerin farklı dereceden durağan olmaları halinde de kullanılabilir. I(2) değişkenlerin varlığında, ARDL yaklaşımı (2001) tarafından sağlanan F-istatistikleri, geçersiz hale gelmektedir. Çünkü ARDL sınır testi değişkenler I(0) veya I(1) karşılıklı eşbütünleşiktir varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle, ARDL yaklaşımında değişkenlerin I(2) olma ihtimaline karşı birim kök sınaması yapılması gerekmektedir (Shahbaz ve Rahman 2012:67)

Aşağıdaki modelde değişkenlerimizi kullanarak oluşturduğumuz bir ARDL modeline ait eşitlik görülmektedir. Modelde yer alan α 'lar bağımsız değişkenlerin katsayı matrisini göstermekte, k, l, m ve n ise değişkenlerin alabileceği farklı gecikme sayılarını göstermektedir. Gecikme sayısını i ile gösterilirken, e_t ise bu modelin hata terimini ifade etmektedir. Modeldeki gecikme sayıları Akaike Bilgi Kriteri (SIC) yardımıyla belirlenmiştir.

$$LGINI_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_{1i} LGINI_{t-i} + \sum_{i=1}^l \alpha_{2i} LGDP_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_{3i} LGDP_{t-i}^2 + \sum_{i=1}^n \alpha_{4i} LPBANK_{t-i} + e_t$$

Yapılan analizler sonucunda ARDL (1,0,0,0) modelinin uygun model olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu modelde herhangi bir problemin olmadığını onaylamak için tanımlayıcı testler uygulanmıştır. ARDL (1,0,0,0) modeline ait tahmin sonuçlarını gösteren Tablo 7'de görüldüğü üzere model de otokorelasyon, değişen varyans problemleri bulunmamakta, hata terimlerinin normal dağıldığı ve model kurma hatası açısından herhangi bir sorun olmadığı analiz sonuçlarından görülmektedir. Bununla birlikte modelin fonksiyonel biçiminde herhangi bir problemin olmadığı analiz sonuçlarında görülmektedir. Bunun için farklı gecikme kombinasyonları ile sınanan değişkenler üzerinde yapılan analizlerden alınan sonuçlardan yola çıkarak Akaike Bilgi Kriterine (AIC) göre en düşük değeri veren ARDL (1,0,0,0) modeli uygun model olarak tespit edilmiştir.

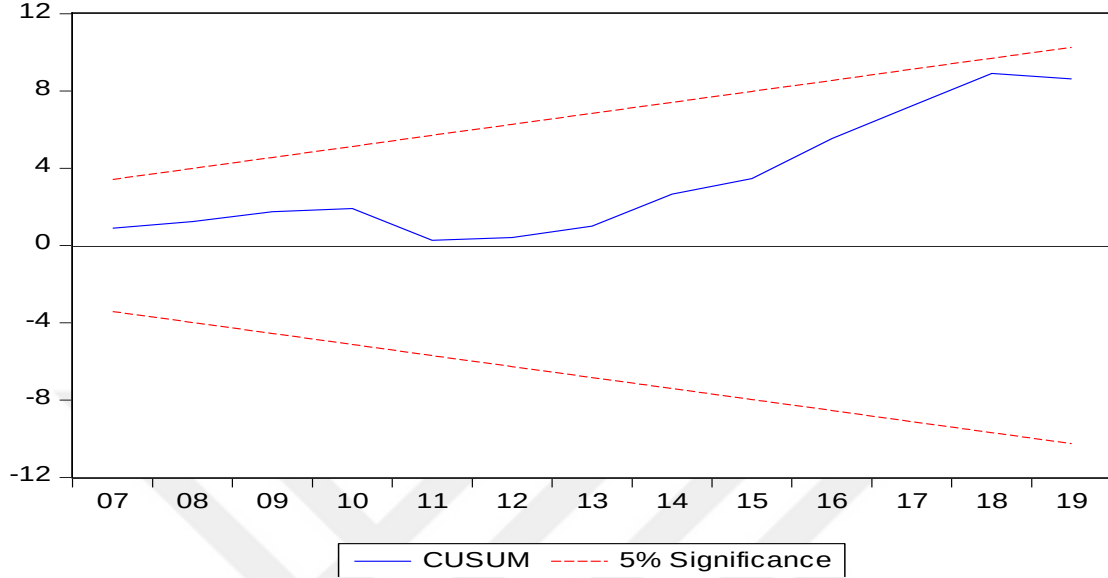
Tablo 7: ARDL (1,0,0,0) Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Olasılık*
LGINI (-1)	0.0117846	0.256472	0.0459488	0.6535
LGDP	-2.684233	0.741452	-3.62023	0.0031
LGDP2	0.145162	0.039655	3.660665	0.0029
LPBANK	-0.031992	0.012696	-2.519788	0.0256
C	15.84994	4.373625	3.623982	0.0031
TREND	-0.002158	0.001052	-2.051502	0.0609
Tanımlayıcı İstatistikler				
Test	Hesaplanan İstatistik		Olasılık	
Breusch-Godfrey Otokorelasyon	7.041723		0.0706	
Breush-Pagan-Godfrey Değişen Varyans	1.968685		0.8535	
Jarque-Bera Normallik	0.028134		0.986031	
Ramsey Reset	0.120990		0.7345	

Kaynak: ARDL Sınır Testi

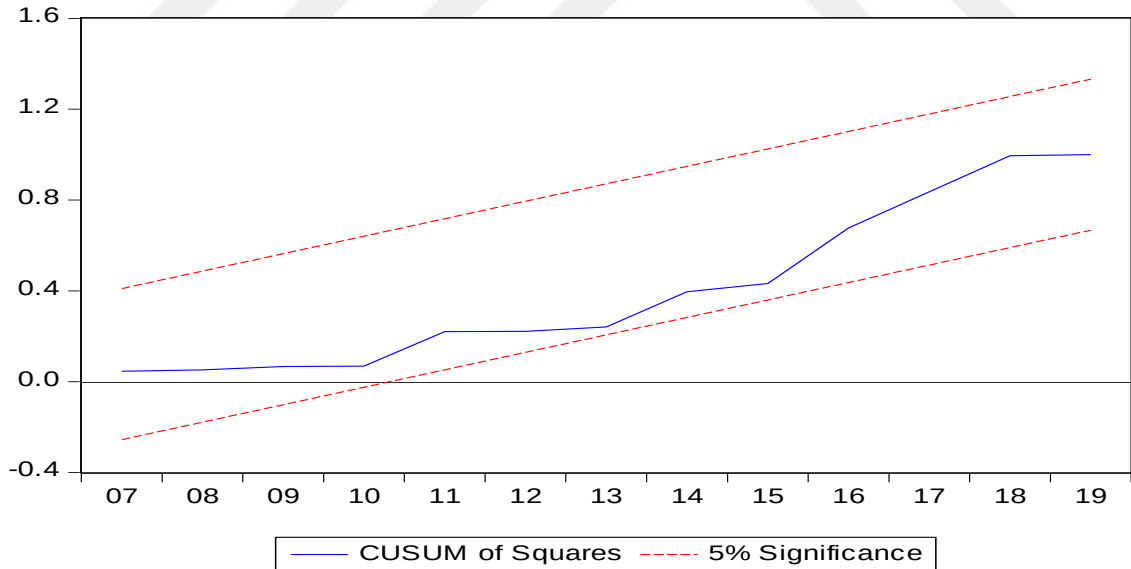
ARDL (1,0,0,0) modelinin kararlılığının tespiti, yani değişkenlerde herhangi bir yapısal kırılma olup olmadığının belirlenebilmesi için CUSUM ve CUSUMQ testlerinden

yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre %5 anlamlılık seviyesinde değişkenlere ilişkin hata terimlerinin istenilen güven aralığı içinde kaldığı ve herhangi bir yapısal kırılmanın olmadığına ve katsayıların istikrarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 5: Cusum Testi

Kaynak: ARDL Sınır Testi

Şekil 6: Cusum Q Testi

Kaynak: ARDL Sınır Testi

ARDL modeli belirlendikten sonra sınır testinde kullanılacak eşitliğin oluşturulmasıdır. Aşağıdaki eşitlik sınır testinde kullanılan eşitliği göstermektedir. Bu eşitlik kullanılarak değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler test edilmektedir.

$$\begin{aligned}\Delta LGINI_t = & \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=1}^l \alpha_{2i} \Delta LGDP_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_{3i} \Delta LGDP_{t-i}^2 \\ & + \sum_{i=1}^n \alpha_{4i} \Delta LPBANK_{t-i} + \alpha_{5i} LGINI_{t-i} + \alpha_6 LGDP_{t-i} + \alpha_7 LGDP_{t-i}^2 \\ & + \alpha_8 LPBANK_{t-i} + e_{1t}\end{aligned}$$

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin test edilebilmesi için aşağıdaki hipotezler kurulmaktadır;

$H_0: \alpha_5 = \alpha_6 = \alpha_7 = \alpha_8 = 0$ (eşbütünleşme yoktur),

$H_1: \text{En az 1 } \alpha \neq 0$ (eşbütünleşme vardır).

Wald F istatistiği ile hipotezler test edilmektedir. $\alpha_5 = \alpha_6 = \alpha_7 = \alpha_8 = 0$ katsayılarının birlikte sifıra eşit olup olmadığını test eden bir Wald F testi uygulanarak sınır testine ait istatistik elde edilmektedir. Ulaşılan bu istatistik değeri Pesaran, Shin and Smith (2001:300) çalışmasından alınan alt sınır I(0) ve üst sınır I(1) değerleriyle karşılaştırılmaktadır.

Tablo 8: ARDL Sınır Testi Sonuçları

K	F İstatistiği	%5 Kritik Değerler	
3	5.112894	Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
		3.38	4.23

Kaynak: ARDL Sınır Testi

Tablo 8'deki ARDL yaklaşımına göre F istatistik değeri 5.112894 olarak tespit edilmiştir. Ulaşılan bu değer, Pesaran vd. (2001)'deki alt sınır I (0) ve üst sınır I (1) ile karşılaştırılmakta ve I (1) kritik değerini yüzde 5 anlamlılık düzeyinde aştığı görülmektedir. Hesaplanan istatistik değeri, I (1) kritik değerinden büyükse H_0 temel hipotez reddedilmesini gerektirmektedir. Tablo 8'deki değerler incelendiğinde İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımını etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Buna göre

uzun dönemde değişkenler arasında bir ilişkinin varlığı söz konusu olmaktadır.

Hata düzeltme modelinin çalışıp çalışmadığı, uzun ve kısa dönemde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri hangi seviyede ve hangi yönde etkilediği bu aşamadan sonra incelenmelidir. Hata düzeltme mekanizmasının çalışıp çalışmadığı aşağıdaki model yardımıyla test edilmektedir.

$$\begin{aligned}\Delta LGINI_t = & \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=1}^l \alpha_{2i} \Delta LGDP_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_{3i} \Delta LGDP_{t-i}^2 \\ & + \sum_{i=1}^n \alpha_{4i} \Delta LPBANK_{t-i} + ECM_{t-1} + e_{2t}\end{aligned}$$

Burada ECM (Error Correction Model) terimi, hata düzeltme terimi olup; uzun dönem ilişkisinden elde edilen hata terimleri serisinin bir dönem gecikmeli serisini temsil etmektedir. Bu değişkenin katsayısı, kısa dönemde meydana gelen sapmaların ne kadarının bir dönem sonra düzeleceğini göstermektedir. Modelde elde edilen hata düzeltme değişkeni katsayısının -1 ile -2 değerleri arasında yer alması GINI katsayısında kısa dönemde ortaya çıkan değişimlerin uzun dönem denge değerleri etrafında azalan dalgalanmalar göstererek dengeye ulaşıldığını yani sistemin dalgalanarak dengeye geldiğini ve dalgalanmanın her dönemde azalarak uzun dönemde dengeye geri dönüşü sağlayacağına işaret etmektedir.

Tablo 9: Kısa ve Uzun Dönem Katsayıları

Kısa Dönem Katsayıları ve Hata Düzeltme Modeli				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t - istatistik	Olasılık Değeri
D(LGDP)	-2.323415	0.532521	-4.363050	0.0008
D(LGDP2)	0.125789	0.029015	4.335331	0.0008
D(LP BANK)	-0.027571	0.009925	-2.777953	0.0157
C	21.579142	4.831269	4.466558	0.0006
CointEq (-1)	-1.201143	0.268881	-4.467196	0.0006
Uzun Dönem Katsayıları				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t - istatistik	Olasılık değeri
LGDP	-3.042817	0.443465	-6.861462	0.0000
LGDP2	0.164554	0.023414	7.027932	0.0000
LP BANK	-0.036266	0.009083	-3.992757	0.0015
@TREND	-0.002446	0.000960	-2.548885	0.0242

Kaynak: ARDL Sınır Testi

Uzun dönem analiz sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, uzun dönem katsayılarının anlamlı olması İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisi arasında doğrusal bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı arasında doğrusal ve negatif yönlü bir ilişki olduğu yani İslami bankacılık geliştikçe gelir dağılımı adaletinin sağlanması üzerinde pozitif etki görülmekte ve gelir eşitsizliği azalmaktadır. Tablo 9'a göre İslami bankacılık gelişimi değişkeni %1 düzeyinde anlamlı ve yorumlanabilir düzeydedir. Analiz sonucuna göre, İslami bankacılık gelişiminde meydana gelen %1'lik bir artış, Gini katsayısını %0,036 oranında

azaltmaktadır. İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımı üzerindeki etkisi olumlu olmakta ve gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Buna karşılık GSYH katsayısının negatif GSYH'nin karesinin katsayısının pozitif olması ekonomik büyümenin ilk aşamalarında gelir dağılımını önce olumlu, ekonominin büyüyerek belli bir eşik değerini aşması ile birlikte gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir.

SONUÇ

İnsanlar arasındaki mübadele neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Zaman içerisinde artan mübadele insanları fon temin edebilme ihtiyacına yönlendirmiştir. Milattan öncesine kadar dayanan basit usulde yerine getirilen fon temin ihtiyacı günümüze gelindiğinde mübadelenin değiş-tokuş işlemlerinden itibari paralar ile yapılmaya geçişi ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte yüksek hacimli finansal işlemler üzerinden devam etmektedir.

Faiz, tarih boyunca din adamlarının, filozofların ve iktisatçıların üzerinde en çok tartıştığı konuların başında gelmektedir. Filozoflar paradan para kazanmanın ahlak dışı bir durum olduğunu dile getirerek durumun toplumda ki ahlaki boyutlarına değinirken, dinler açısından faiz, Allahu Teala'nın koymuş olduğu sınırları çiğnemek ve en büyük günahlardan olduğu belirtilmektedir. Hristiyan ve Yahudi toplumların kendi kutsal kitaplarını tahrif etmesi ve bunun akabinde zaman içerisinde mensuplarının inançlarının zayıflaması sonucunda faiz bu toplumlarda yaygın bir kullanım hali almıştır. İslam dininin kutsal kitabının tahrif edilmeden korunması ve İslam Peygamberinin (s.a.v) ve sahabesinin öğretilerinin ve yaşantısının günümüze kadar korunarak aktarılması Müslümanların her zaman faize karşı aynı tutumu sergilemelerini sağlamıştır. İslam dinine göre faiz Allah'a ve Resulü'ne savaş açmak olarak değerlendirilerek çok açık ve net ifadelerle yasaklanmıştır.

Müslümanlar için Allahu Teala'nın faizi haram kılmasından ötürü İslam iktisadının gelişmesi ve bugün hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan bankaların ve diğer finansal kuruluşların İslam'ın emir ve yasaklarına göre işlem yapması büyük ehemmiyet taşımaktadır. Çünkü İslam dini Müslümanları yalnızca ibadetlerle mükellef tutmamış, adeta hayatın her karesine müdahil olmuş ve toplumsal bir sorun olan faizi en büyük günahlardan saymıştır.

İslam ekonomisi Hz. Muhammed (s.a.v)'den itibaren İslam topraklarında uygulanmaya başlanmış ekonomik bir sistemdir. Bankacılığın finansal sisteme dahil olması ise yakın zamanımızın bir durumudur. İlk İslami bankacılık çalışmaları ise 1940 yıllarında Hindistan topraklarındaki alimler tarafından yapılmıştır. İslami bankacılığın teoriden fiiliyata geçmesi 1963 yılında Ahmed Neccar önderliğinde Mısır topraklarında gerçekleşmiştir. Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerin petrol zengini olması

ve 1970 yıllarından sonra petrol fiyatlarının yukarı doğru tırmanması ile bu ülkeler ciddi bir servet sahibi oldular. Bu durum elde edilen gelirin etkin bir şekilde yatırımlara kanalize edilebilme sorununu ortaya çıkardı ve İslami bankaların bu dönemden itibaren hızlı bir şekilde yaygınlaşmasına sebep oldu.

İslami bankacılığa olan ilgi ve alakanın küresel anlamda gün geçtikçe artması, faizsiz işlemler ile de bankacılık ve finans işlemlerinin büyük ölçekli yapılabileceğini, insanların tasarruflarının buraya yönelmesinin sağlanabileceğini ve kar zarar ticareti ile de toplanan fonun piyasaya kazandırılabilceğinin görülmesinden sonra olmuştur. İslami bankacılığın da denetimli ve kontrollü ilerlemesi, daha fazla para kazanabilmek adına ahlaki değerleri hiçe sayarcasına hareket etmemesi ve krizlerde asıl etkinin faiz olması sebebiyle bu sektöre olan güveni her geçen gün artırmaktadır.

İslami finans küresel çapta büyümesini sürdürmektedir. Londra Menkul Kıymetler Borsası Grubu (LSEG) şirketi Refinitiv tarafından yayınlanan rapora göre İslami finans sektörü varlıkları 2020 yılında %14 büyüyerek 3,374 trilyon dolara yükselmiştir. İslami finans sektörünün 2025 yılına kadar 5 trilyon dolara yakın bir seviyeye ulaşacağı öngörülmektedir. Bunların arasında en büyük yekünü %68 ile İslami bankacılık oluşturmaktadır. İslami bankacılık gelişmişlik endeksi sıralamasında Malezya yıllardır ilk sıradaki yerini korurken, İslami bankacılık varlıklarında ilk sırada Suudi Arabistan, ikinci sırada İran ve üçüncü sırada Malezya gelmektedir (Refinitive:Islamic Finance Development Report 2021:12–13)

İslami bankaların kurulduğu ilk yıllardan bu yana bazı krizler meydana gelmiştir. Kriz dönemlerinde konvansiyonel bankalar çok ciddi zararlar görmüş ve küresel ekonomiye çok ciddi zararlar vermişlerdir. Bu krizleri en az hasarla atlatan İslami bankalar konvansiyonel bankalara alternatif olabilir mi düşüncesini gündeme getirmiştir. Finansal sisteme çok sonradan katılmasına rağmen İslami bankaların istikrarlı gelişimini krizlere rağmen devam ettirmesi azımsanmayacak bir başarıdır.

Bu çalışmada İslami bankacılık gelişimi ve gelir dağılımı ilişkisi Malezya özelinde ekonometrik olarak incelenmiştir.

Malezya ekonomisinde 2001-2019 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak yapılan ampirik çalışma sonucunda elde edilen kısa ve uzun dönemli bulgular, İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı arasında doğrusal ve negatif yönlü bir ilişkinin varlığına işaret

etmektedir. İslami bankacılığın gelişiminin artması ve derinleşmesi ile birlikte gelir dağılımı bu durumdan pozitif yönde etkilenmektedir. Sonuç olarak İslami bankaların gelişimi ve finansal derinliğin oluşması ile toplumda ki bireyler arasında gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır.

Bu sonuç İslami bankacılık açısından değerlendirildiğinde, faizsizlik ilkesiyle topladığı tasarrufları ve fonları kullandırmadan önce enformasyona gerekli önemi göstererek karlı yatırımlara yönlendirmesi, reel ekonomiyi fonlaması yaptığı proje bazlı çalışmalar ile ekonominin istikrarlı büyümesine katkıda bulunarak gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu yönde etkilemesi başlıca sebepler olarak sayılabilir.

Bu bakımdan faizsizlik ilkesi ile hareket eden bankaların gelir dağılımı adaletinin sağlanması sürecinde daha etkin rol alabilmesi için küresel çapta büyümesinin ve gelişmesinin çok önemli olduğu söylenebilir. Bu noktada başta kamuya olmak üzere İslami bankacılık sektörüne de birtakım görevler düşmektedir.

İslami bankacılığın daha hızlı ve etkin bir şekilde büyümesi için kamunun ve piyasa yapıcılarının bu konuda etkin kararlar alması gerekmektedir. Malezya özelinde gördüğümüz üzere hükümetin ve Merkez bankasının öncülüğünde alınan kararlar ve İslami finansın gelişimi için atılan etkili adımlar İslami bankacılık sektörünün çok hızlı bir şekilde büyümesini beraberinde getirmiştir. Bunun için de gerekli yasal zeminin ivedilikle oluşturulması ve İslami bankaların devlet tarafından desteklenmesi önem arz etmektedir. Kamunun İslami finans ile ilgili eğitim çalışmalarına daha fazla önem göstererek gerekli insan kaynağının nitelikli bir şekilde yetiştirilmesi için gerekli ortamı sunarak İslami finans çalışmalarının bilimsel olarak da ilerlemesine katkıda bulunmalıdır.

Faizsiz işlem esasına uygun işlem yapan İslami bankaların ürün çeşitliliğini artırması ve alt gelir grubunda olan kesimler ile faiz konusunda hassasiyet gösteren kesimlerin finansal araçlara ulaşımının kolaylaştırılmasıyla birlikte İslami finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı yönünde daha etkin bir rol üstleneceğinden söz edilebilir. İslami bankalar geleneksel bankalardan farklı yönlerini ifade etmekle birlikte, özellikle fon kullandırma işlemlerini daha güvenli ve garanti olduğu için murabaha yöntemi ile yapmayı tercih etmektedir. Bu durum müdiler açısından İslami bankaların konvansiyonel bankalar ile ayrıştırılabilmesini zorlaştırmaktadır. Bugün murabaha ile

birlikte birçok enstrümana sahip olan İslami bankalar üretim odaklı projelere daha fazla finansman sağlamalıdır. Böylece İslami bankacılığın ekonomi üzerindeki oluşturacağı olumlu katkılar konusundaki bilincin artmasına ve İslami bankaları toplumun her kesiminden bireyin ve kurumun tercih etmesiyle birlikte özellikle faiz hassasiyetinden dolayı tasarruflarını yastık altında tutan bireylerin tasarruflarının yatırıma dönüştürülebilmesi için faizsizlik ilkesine uygun hareket eden bankaların faaliyet şekillerinin topluma doğru ve etkin bir şekilde anlatılabilmesi daha mümkün hale gelebilir.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, Ceren. 2012. “Cross Country Evidence On Financial Development-Income Inequality Link”. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aktan, Coşkun Can, ve İstiklal Yaşar Vural. 2002. “Gelir Dağılımında Adalet(Siz)Lik Ve Gelir Eşit(Siz)Liği: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri”. *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları* 1–21.
- Aktaş, Gülhan. 2007. “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı, Yoksulluk Ve Sosyal Politikaların Evrimi”. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,.
- Aktepe, İshak Emin. 2010. *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman Finansman ve Bankacılık*. 1. baskı. İstanbul: Yedi Renk Yayıncılık.
- Aktepe, İshak Emin. 2017. *Katılım Finans*. 1. baskı. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Aladağ, Ali Semih. 2010. “Türkiye’de Bireysel Bankacılığın Katılım Bankalarındaki Gelişimi ve Bir Katılım Bankası Uygulaması”. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Alpun, Mevlüde Elif. 2017. “Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığının Yeri Ve Katılım Bankacılığının Güçlü Ve Zayıf Yönleri”. Ankara:Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Altıntaş, Nurullah. 2017. “Finansal Gelişme İle Gelir Dağılımı İlişkisi”. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Altıntaş, Nurullah, ve Mustafa Çalışır. 2017. “Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi”. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 5(2):229–44.
- Aras, Osman Nuri, ve Mustafa Öztürk. 2011. “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi* 3(2):167–79.
- Arslan, Gülen Elmas. 2013. “Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelir Dağılımı”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6(2):45–52.
- Artan, Seyfettin, ve Cemalettin Kalaycı. 2014. “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Dışa Açıklık, Demokrasi ve Gelir Dağılımı İlişkisi”. *Sosyal Güvenlik Dergisi* 4(2):69–88.
- Aypek, Nevzat. 1988. “Türk Sermaye Piyasasında Özel Finans Kurumlarının Yeri ve İşleyişi”. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Baligh, N., ve Khosrow Pirae. 2013. "Financial development and income inequality relationship in Iran". *Middle East Journal of Scientific Research* 13(7):56–64.
- Banerjee, Abhijit V., ve Andrew F. Newman. 1993. "Occupational Choice and the Process of Development". *Journal of Political Economy* 101(2):274–98.
- Bardakoğlu, Ali. 2010. "Hukuki ve Ticari Hayat". Ss. 341–467 içinde *İlmihal-II İslam ve Toplum*, editör H. Karaman, A. Bardakoğlu, ve Y. Apaydın. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Battal, Ahmet. 1999. *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Batuo, Michael Enowbi, Francesco Guidi, ve Kupukile Mlambo. 2010. "Financial development and income inequality: Evidence from African countries". *MPRA Paper No. 25658* 153–75.
- Bayındır, Abdülaziz. 2015. "İslam'da Faiz Mefhumu ve Unsurları". S. 302 içinde *Para, Faiz ve İslam*, editör İ. Kurt. İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları.
- Bayındır, Servet. 2005. *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Beckthorsten, Ross Levine, ve Asli Demirguc-Kunt. 2007. "Finance, Inequality And The Poor". *Journal of Economic Growth* 12(1):27–49.
- Bilen, Mahmut - Yumuşak, İbrahim Güran. 2000. "Gelir dağılımı-Beşeri sermaye ilişkisi ve Türkiye üzerine bir değerlendirme". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 77–96.
- Bittencourt, Manoel. 2010. "Financial Development and Inequality: Brazil 1985-1999". *Economic Change and Restructuring* 43(2):113–30.
- Bozkurt, Murat. 2019. "Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Katılım Bankacılığı Ve Konvansiyonel Bankacılık Üzerine Bir İnceleme". Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Çakmak, Arzu İmren, ve Bengü Tosun. 2017. "Ekonomik Büyüme Ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Kuznets Hipotezi". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 33(33):33–44.
- Çalışkan, Şadan. 2010. "Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Şubat, 89–132.
- Çiçek, Sinan. 2019. "Bankacılık Sektörünün Gelir Dağılımı ve İstihdam Üzerine Etkisi". Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Clarke, George R. G., Lixin Colin Xu, ve Heng-fu Zou. 2006. "Finance and Income

Inequality: What Do the Data Tell Us?" *Southern Economic Journal* 72(3):578. doi: 10.2307/20111834.

Dinler, Zeynel. 2020. *İktisada Giriş*. 26. baskı. Bursa: Ekin Yayınevi.

Döndüren, Hamdi. 2014. *Delilleriyle İslam İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Eğilmez, Mahfi. 2016. "Gelir Dağılımında Son Durum". *Kendime Yazılar* 2 "E.T. 19/01/2022". Tarihinde (<https://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglmnda-son-durum.html>).

Erçakar, Mehmet, ve Hüseyin Güvenoğlu. 2019. "Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış". *World Development* (December):47–63.

Eriçok, Recep Emre, ve Veli Yıllancı. 2013. "Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı". *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 8(1):87–101.

Ersoy, Arif, Hira Karagülle, Remzi Fındıklı, Sabri Tekir, Salih Yavuzer, Süleyman Kılıç, ve Ali Sayı. 1987. *Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli (Faizsiz Kredileşme Sistemi)*. İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları.

Fıdancı, Hacı Abuzer. 2011. "Katılım Bankalarının Türkiye’deki Gelişimi Ve Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma". Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Galor, Oded, ve Joseph Zeira. 1993. "Income Distribution and Macroeconomics". *Review of Economic Studies* 60:35–52.

Gençler, Ayhan. 2017. "Gelir Dağılımının Kavramsal Çerçevesi". S. 264 içinde *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram – Teori – Uygulama*, editör M. Ç. İslamoğlu, Emel; Özdemir. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Greenwood, Jeremy, ve Boyan Jovanovic. 1990. "Financial Development, Growth, and the Distribution of Income". *Journal of Political Economy* 98(5):1076–1107.

Güçlü, Fatih, ve Metin Kılıç. 2019a. "İSLAMİ FİNANSIN TÜRKİYE, A.B.D., İNGİLTERE VE MALEZYA’DA GELİŞİMİ". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 17(3):271–93. doi: 10.11611/yea.569172.

Güçlü, Fatih, ve Metin Kılıç. 2019b. "İslami Finansın Türkiye, A.B.D. İngiltere ve Malezya’da Gelişimi". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 271–93. doi: 10.11611/yea.569172.

Gülmez, Ahmet, ve Nurullah Altıntaş. 2015. "Türkiye’de Ticari Açıklık Ve Enflasyonun Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi* 6(9):31–44.

Haan, Sturm De, ve Jan-Egbert Sturm. 2017. "How development and liberalisation of

the financial sector is related to income inequality: Some new evidence”. *European Journal of Political Economy* 50.

Hazıroğlu, Temel. 2015. “Katılım Ekonomisi ve Katılım Bankacılığı”. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Işık, Nihat. 2006. “Sektörel Gelir Dağılımının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi”. *Selçuk Üniversitesi Karadeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9(11):119–27.

Jauch, Sebastian, ve Sebastian Watzka. 2015. “Financial Development and Income Inequality: A Panel Data Approach”. *Empirical Economics* 51(1).

Kalaycı, İrfan. 2013. “Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 9(19):24. doi: 10.11122/ijmeh.2013.9.19.397.

Kanberoğlu, Zafer, ve Mehmet Akif Arvas. 2014. “Finansal Kalkınma ve Gelir Eşitsizliği: Türkiye Örneği, 1980-2012”. *Sosyoekonomi Dergisi* 21:105–22.

Karacan, Rıdvan. 2017. *Kapitals Ekonomide Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Türkiye Örneğiyle)*. 3. baskı. İstanbul: Yalın yayıncılık.

Karaman, Banu, ve Melih Özçalık. 2007. “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk işgücü”. *Yönetimi ve Ekonomi* 14(1):25–41.

Katılımfinans.com.tr. 2022. “Refinitiv, 2021 İslamî Finans Gelişmişlik Göstergesine ilişkin Bulguları Yayınladı”. *Küresel İslami Finans Gelişmişlik Göstergesi* 15 "E.T. 12/03/2022". Tarihinde (<https://katilimfinans.com.tr/kuresel-ekonomi/refinitiv-2021-islam-finans-gelistismislik-gostergesine-iliskin-bulgulari-yayinladi-h13646.html>).

Kesbiç, Cüneyt Yenal. 1998. “Kamu kesiminin özel kesimi dışlama etkisi ve 1980 sonrası Türkiye ekonomisinde Blinder-Solow modeli uygulaması”. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Kim, Dong-Hyeon, ve Shu-Chin Lin. 2011. “Nonlinearity in the financial development–income inequality nexus”. *Journal of Comparative Economics* 39(3):310–25. doi: 10.1016/j.jce.2011.07.002.

Kıracı, Abdullah. 2018. “Faiz”. *Baran Dergisi Yayınları* 90 "E.T. 19/12/2021". Tarihinde (<https://www.barandergisi.net/esyayi-sitte-makale,2123.html>).

Kubar, Yeşim. 2011. “Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994– 2007) Analizi”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1(2):227–46.

Küçükçaya, Hatice. 2017. “Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Eşitsizliğinin Panel Veri Analizi”. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Kutval, Yunus, ve Mehmet Dikkaya. 2014. *Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Law, Siong Hook, ve Hui-Boon Tan. 2009. “The role of Financial Development on Income Inequality in Malaysia”. *Journal Of Economic Development* 34(2):1–17.
- Law, Siong Hook, ve Hui-Boon Tan. 2011. “Nonlinear Dynamics of the Finance-Inequality nexus in Developing Countries”. *The Journal of Economic Inequality* 10(December):551–63. doi: 10.1007/s10888-011-9174-3.
- Mohamad, Nurul Muna, Tajul Ariffin Masron, Risna Wijayanti, ve Muslimah Mohd Jamil. 2020. “The moderating role of corporate social responsibility in determining islamic bank margin”. *Jurnal Ekonomi Malaysia* 54(2):77–90.
- Narayan, Paresh Kumar, ve Seema Narayan. 2005. “Estimating income and price elasticities of imports for Fiji in a cointegration framework”. *Economic Modelling* 22(3):423–38. doi: 10.1016/j.econmod.2004.06.004.
- Nurdemir, Süreyha. 2019. “Türkiye’de 2000 Sonrası Uygulanan İktisat Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri”. Giresun Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Orman, Sabri. 2015. “Modern İktisat Literatüründe Para, Kredi ve Faiz”. S. 302 içinde *Para, Faiz ve İslam*, editör İ. Kurt. İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları.
- Özateşler, Mustafa. 2000. *Kişisel Gelir Dağılımı*. İzmir: İlkem Ofset yayıncılık.
- Özdal, Hüseyin. 2009. “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İlişkisi ve Türkiye Örneği (1994-2008)”. 1–99.
- Özdemir, Dilek, Ö. Selçuk Emsen, Ayşen Hiç Gencer, ve Cemil Hakan Kılıç. 2011. “Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkileri: Geçiş Ekonomileri Deneyimi”. Ss. 440–47 içinde *International Conference on Eurasian Economies*.
- Özkaya, Selçuk. 2017. “Finansal Krizlere rağmen İslami Bankacılık”. Avusturya:İslamitische Universiteit Europa, Master Tezi.
- Özsoy, İsmail. 1995. “FAİZ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 110-126 "E.T. 20/11/2021". Tarihinde (<https://www.islamansiklopedisi.org.tr/faiz>).
- Özsoy, İsmail. 2000. “Faiz” editör Ahmet Topaloğlu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 12/110.
- Özsoy, Şerafettin. 2012. *Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş*, editör M. Demiray. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.
- Öztürk, Aziz, ve Ömer Faruk Güven. 2019. *Bankacılık ve Sigortacılıkta Pazarlama*. 2. baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Parewangi, Andi M. Alfian, ve Azwar Iskandar. 2020. “The Nexus Of Islamic Finance

- And Poverty". *Hitotsubashi Journal of Economics* 61(2):111–39. doi: <https://doi.org/10.15057/hje.2020006>.
- Park, Donghyun, ve Kwanho Shin. 2017. "Economic Growth, Financial Development, and Income Inequality". *Emerging Markets Finance and Trade* 53(12):2794–2825. doi: 10.1080/1540496X.2017.1333958.
- Pehlivan, Pınar. 2016. "Türkiye’de Katılım Bankacılığı Ve Bankacılık Sektöründeki Önemi". *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16(31):296–324. doi: 10.30976/susead.302169.
- Pesaran, M. Hashem, Yongcheol Shin, ve Richard J. Smith. 2001. "Bounds testing approaches to the analysis of level relationships". *Journal of Applied Econometrics* 16(3):289–326. doi: 10.1002/jae.616.
- Pişkin, Ali. 2008. "Türkiye Ekonomisinde 2000 Yılı Sonrası Uygulanan İktisat Politikaları Çerçevesinde Türk Vergi Sisteminin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri". İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,.
- Putriani, Diyah, ve Prastowo Prastowo. 2019. "Financial inequality nexus and Islamic banking". *Jurnal Ekonomi & Keuangan Islam* 5(2):43–52.
- Rasid, Mohamed Eskandar Shah Mohd. 2020. "İslami Finansın Küresel Merkezi Olma Yolunda Malezya". *İkam Raporları 12|Ülke Raporları 6* 1-24 "E.T. 25/11/2021". Tarihinde (https://ikam.org.tr/images/malezya_ulke_raporu/Malezya_Ülke_Raporu.pdf).
- Refinitive:Islamic Finance Development Report. 2021. *Islamic Finance Development Report 2021*. London.
- Şen, Sedef, ve Asiye Tütüncü. 2021. "İslami Bankacılığın Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri". Ss. 155–74 içinde *Ulusal, Uluslararası Ve Küresel Ölçekte Finans Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Shahbaz, Muhammad. 2013. "Financial Development, Economics Growth, Income Inequality Nexus: A Case Study of Pakistan". *International Journal of Economics and Empirical Research* 1(3):24–47.
- Shahbaz, Muhammad, ve Mohammad Mafizur Rahman. 2012. "Does Nominal Devaluation Improve Income Distribution? Evidence from Bangladesh". *South Asian Survey* 19(1):61–77. doi: 10.1177/0971523114539586.
- Tabakoğlu, Ahmet. 2020. *İslam ve Ekonomik Hayat*. 5. baskı. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Tiryaki, Hülya Haymana. 2013. "Teorik Ve Ampirik Açından Gelir Dağılımı Ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Çalışma". İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

- Topdağ, Derya. 2018. “Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türkiye’deki Katılım Bankaları Üzerine Bir Nedensellik Analizi”. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Topuz, Seher Gülşah. 2013. “Finansal gelişme sürecinde gelir eşitsizliği: bir panel veri analizi”. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tosun, Bengü. 2016. “Ekonomik Büyüme Ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Kuznets Hipotezi”. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Uzun, Ali Emiin. 2007. “Türkiye’de Gelir Vergisi ve Gelir Dağılımı”. İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yaş, Murat. 2021. “Malezya’da İslami Finansın Gelişimi ve Politik Ekonomisi”. *Nobel* (June):605–26.
- Yozgat, Fazıl. 2010. *Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Zaim, Sabahattin. 2010. “İslâm Ekonomisi ve İslâm Ülkeleri İşbirliği Sahasında Son 50 Yıldaki Gelişmeler”. *İş Ahlakı Dergisi* 3(1):125–43.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: İbrahim İŞLEMEZ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	İktisat
Bölümü	İktisat
Makale ve Bildiriler	
1. İşlemez, İbrahim. 2022. “İslami Bankacılık Gelişimi ile Gelir Dağılımı ilişkisi: Malezya Örneği” Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi 10(2)	